КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ШИНАРИ, 31 декабрь, 1968 шу № 157 (4637). Мах 2 кеп.

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Советен Министрийн Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

1923 шера дениз арадуьйлу

ТОАБЕ ХЬЕХАРХОШЦАРА БОЛХ

Хьехархо... Боккха цIе ю иза. Доккха да цуьна тIелатта гIуллакх а. Партехь правительствас цхьадолчу йоккхо ю советски хьехархой. Эзарнаш хьехархой бу орденашца медалашца тайна. Деррига халкъо чIоагIа сий ду цар къахьегама.

Дукха ба вай республике а шоай дехкараш сийлецца кхоачашдеш бола хьехархой. Школай болх кхетамца вIаштIехьбоккхарал совгIа цар хьинаре дакъа лоац общественни вахаре, къахьегамхошта коммунистически кхетам лучча. Езона тIехьа коммунистически кхетамца хьалкхеара дIател цар шоай низ, хьекъал, говзал.

Тхъьа итт шу совгIа да я Нохчий-Юртарча барх1 шерарча школа хьехархо А. Стоянова кхочий бераштa эрсий мотт хьехаш йола. Дешархошта кхетам балара йоккха опыт Iоалый цо. Дукха кагий вахи мехкарийй ба хIана тайп-тайпарча моттигашка къахьегаш, цун дега йIохало ниисача новкъа бахьа. Царна шаккха дешаургаш шоай хьехархочун дIайха хош. СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указах Социалистически Къахьегама Турпал аха сийлен цIи енай А. Стояновайна.

Цу тайпара лакха говзал йола хьехархой кхы а ба вай республике. ДIадаха дешара шу 1323 хьехархочо чакхдьаккхар цхьаккха бер чу ца дусийташ. Республика дукхача школашка дика опыт Iоалый дешархой успеваемость лакхъярал совгIа, царна коммунистически кхетам балара а хьакъехьа.

Школашкара болх дика латт партийни советски органий кулгалхошца, халкъа образоване органаша педагогически кадрий дейна терко еш моттигашка. Из болх кхетамца вIаштIехьбаьккхиб, республика цхьайолча районашка. Къаьстта терко тIадехийтаб педагогически кадраштарча балха хIана деррига советски халкъ В. И. Ленин вайча дийнахь дена 100 шу дизар дезас кийчлуча хана. Республика школашка керда дешара шу тIадоладелар «Сийлахь-йоккхача Ленина васкетох даха, дешa» яхача девизах.

Цхьаьбакъда, хьехархошца бечa балха юкъе дукха кхоачамбоацараш да вай республике. Дукхача школашка лоха я дешархой успеваемость, педагогически кадраш кхаст-каста хувцалу. ХIара шера республикера дIаух дукха хьехархой. Цун керттера бахьан да йоттигерча цхьайолча партийни советски органаша педагогически кадрашца цхьадолаш кIоаргга кхетама болх беш ца хилар, цар хьашташ дизза Iалашдара гIуллакх вIаштIехь ца даккхар.

Дукха кхоачамбоацараш да цу хьакъехьа Шалa, Нaьсарен, Советски районашка, кхтта кхычахьа.

Дешархой успеваемость лоха хилара цхьаьаха бахьан да республика школашка болх беш болча хьехархоех дукхха бараш лакхера образовани йоацаш хилар. Цхьаболча хьехархой юкъера образовани а йоацаш ба. Халкъа образоване органаша дерттIа терко яц цу гIуллакха.

Хьехархой знанеш лакхъяра институте, халкъа образоване районни отделаша доагIача тайпара методически новкъостал лоаттадац хьехархошта.

Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен педагогически институте, педагогически училища айхха буьзам лоаттабац школашца, царна практически новкъостал дац.

КПСС райкомаша, юкъхьанцарча партийни организацеша кхетамца вIаштIехьъяьккхача системах бац педагогически кадрашцара болх.

Просвещене Министерства те мел доагIар дац школашкара кхоачамбоацараш дIадахара. Педагогически кадрашцара болх тоабара.

Цу тайпара хьал дIахо да мегаргдац. Шенхаштта тоабе беза педагогически кадрашцара болх. Просвещене Министерство, халкъа образоване органаш дехкарийла я хьехархой педагогически говзал лакхъяра цхьадаш терко е, школай директорий, цар заместителий балха даим тIахьожам лоаттабе, школашкара дешаракхетама болх тоабе, опыт кIезига йолаш болча хьехархошта курсаш, семинараш вIашагIъехха.

КПСС горкомаша, райкомаша, юкъхьанцарча партийни организацеша цхьадолаш терко е еза педагогически коллективашта юкъера кхетама болх тоабара, цар творчески инициатива дегIаккхуьйлара, уж дешаш къасталечара педагогически советий, профсоюзни собранеш доархIам лаккхбара.

Педагогически кадрашца бечa балха дешаш каст-каста дуаца уттаде деза парте горкомий, райкомий, бюро заседанешка. Из болх лаьрххIача системах бе беза.

Партийни советски органий кулгалхой декхарийла ба хьехархой болча дукхагIа хила, цар хьашташ кIоаргга довза. Къаьстта терко е еза юрташкарча хьехархой бытовой хьалаш Iалашдара.

Нохч-ГIалгIай педагогически института ректората, парткома, педагогически училища дирекце, партийни организаце де мел доагIар де деза республика школашцара буьзам чIоагIбара, педагогически кадрашта методически новкъостал лоаттадара.

Хьехархочун сий лаккхлу, цо душ бола кхетам дешархоша дикагIа тIаэц, нагахьа санна хьехархо шийн предмет дика довзаш хуле, дIадувцар кIоаргга дег чу дижийта хоаш из вале. Цудухьа педагогически кадрий идейно-политически боарам лаккхбар, цар культурни кругозор шоръяр, методически говзал лаккхъяр из хIара денна йоакхо е езаш гIуллакх да.

ХIанз деррига советски халкъ В. И. Ленин вай 100 шу дизара сийна кийчо еш долча хана, къаьстта тоабе беза педагогически кадрашцара болх. Хьехархой сийлен декхар да дешархошта коммунистически кхетам балара гIуллакх лакха доаттадар, школай болх цIенхаштта тоабар, вай мехка коммунизм хьалъяра таханарча декхараша дIадеххача тайпара къона тIехье хьалкхеар.

БЕЛОРУССКИ СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАНА ОКТЯБРЬСКИ РЕВОЛЮЦЕ ОРДЕН ЯЛАРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Революционни боламе, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце дунен тIа эггара хьалхара дукхача къамех латта социалистически пачхьалкхен Советски Социалистически Республикай Союз хьеча а чIоагIъеча а Белоруссски ССР къахьегамхошта доккхий хIамаш карагIдуьйларах, вай Даьхен моастагIашца латтача тIемашка къонахчалла турпалалла гойтарах, коммунизм хьалтеча толамаш дахарах Октябрьски революце орден лойла Белоруссски Советски Социалистически Республикана.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль.
1968 ш. 27 декабрь.

БЕЛОРУССЕ КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТАГА, БЕЛОРУССКИ СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМАГА, БЕЛОРУССКИ ССР МИНИСТРИЙ СОВЕТАГА

Езача юбилейца — Белоруссски Советски Социалистически Республикен Белоруссе Коммунистически партин вIашагIъеллачул шовзткъе итт шу дизарца дувзаденна дIайха моаршал а душ, Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето, ССР Союза Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето даькъала бу Белоруссе болхлой, колхозхой, интеллигенци, деррига къахьегамхой а цар авангард — коммунистий дехалера отряд а.

Исторически хIамаш карагIдуьйлаш сийлалла иикъ хьабенаб белоруссски халкъо. Ленински парте кулгалца российски пролетариатаци акархоехи долча дукхача революционни адамашца цхьан мугIаре а этта Белоруссе къахьегамхоша хьинаре къовсам лоаттабаьб царизмана, помещикашта, капиталисташта дуьхьала, Советски Iаьдал дIалоттадар духьа, социализм котъяккхар духьа. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце социальни къамани Iазапа кIалхардаьккхад белоруссски халкъ, шерра хьабийллаб цуьна социалистически пачхьалкхенга, материальни духовни вахар тоалар-га бода ничь. Республика партийни организаце парте латтача Белоруссе къахьегамхоша дукха сийрда агIош язъый Советски Социалистически Республикай Союз хьаяран чIоагIъяран истореза юкъе, социалистически индустри коллективни юрта боахами хьабеча, культурни революце чакхйоаккхача.

Сийлахь-боккха Даймехкан тIом латтача шерашка боккхача низаца хьагучадаьлар белоруссски халкъ коммунизма идеашта тешаме хилар, цун йоккха патриотизми интернационализми, тIехьашна ца доалаш котоло ницкъа тIеpташ из хилар. Советски Эскара мугIарашта юкъе а этта майра лийтар Белоруссе бIаьш эзараш къонташи мехкарийи. Боарам боацаш чIоагIача къонахчаллен майраллен къовсам лоаттабаьб немецко-фашистски гIаьрахошта дуьхьала халкъа чIир дехараша — партизанашеи подпольщикашеи.

ТIемо доккха зе даьд Белоруссена. Гитлеровски оккупанташ йохаьй промышленность, юрта боахам, дIадаьхад культурни рузкъаш. Белоруссе къахьегамхоша, ерригача союзни республикий, деррига советски халкъа вежарий новкъосталахи хьалоацаш хиларахи кох гIортолга а еш, дохадьча гIирсий гувнаштен овкъаран юкъера лоаццача хановкка хьалъоттайир городаши юрташи, хьалйир керда заводаши фабрикаши, юхалйийр колхозаши совхозаши.

ДIаяхача хенара Белоруссе — къен мискен хиниа, чкъвоалалургоацаш ушалаш латта мохк. Болхлой, колхозхой, интеллигенце доIамагIеи къахьегамагIеи даим дегIаухa экономика, хьалха латта Iилма, культура а йолаш йола республика а хиниа дIаэттай Советски Белоруссе. Цо шийгара доагIаш дола дакъа лоац вай Даьхен низ чIоагIбеча, Республике хьаьльий хIанзара еза-йоккха индустри, хьахиниад промышленноста керда доакъош — автомобильни, тракторни, радиоэлектронни, ниисача приборостроене, химически, мехкдаьтта доахар, мехкдаьтта чакхдоакар. Дикка толамаш даьхад социалистически производства чIоагIгIа дегIадена дакъа а хиниа дIаэттача юрта боахаме. ХIара шера лаккху къахьегамхой материальни торе.

Вежараша йолча Белоруссена карагIдаьннараша дег тIара гIалкхуьл беррига советски нах. Уж айкка дувзаденна да республика коммунистически парте гIулакхаща. Марксизма — ленинизмана тешаме йолча Белоруссе Компарте даим революционни, тIема, къахьегама традицеш кара кхетам тел къахьегамхошта, советски патриотизман пролетарски интернационализман, СССР халкъий доккаргдоацача вежарий доттагIалла уйлаеца хьадкхебу уж.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето, ССР Союза Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дег тIара даькъала душ белоруссски халкъа сий дола правительственни совгIат — Октябрьски революце орден, дIакхайкаду республика болхлоша, колхозхоша, интеллигенце Белоруссе компарте кулгалца парте Программой КПСС XXIII-ча съездой белгалъяьха коммунизм хьалъяра сийлахь-йоккхий планаш кхоачашъяра дIахо а шоай хьинар ца кходеш къахьегаргхиларах, Владимир Ильич Ленин вайча дийнахь дена бIаь шу дизар кердача толамашца билгалдоаккхаргхиларах шоаш дот тийша ду.

Даькъала хийла Белоруссски Советски Социалистически Республика а коммунизм хьалъеш доалла цун халкъ а.

Даькъала хийла Белоруссе Коммунистически парти — КПСС дехалера отряд!

Даькъала хийла Советски Союза ленински коммунистически парти — вай мехка коммунизм хьалъелга вIаштIехьдоккхара из хьалъяра дехал уреттадери.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ | ССР СОЮЗА ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ | СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ

БЕЛОРУССКИ ССР. Республика столица Минск. Якуба Колас мий за. Аьттехьа — Ленински проспект.

М. Редькина сурт. ТАСС фотохроника.

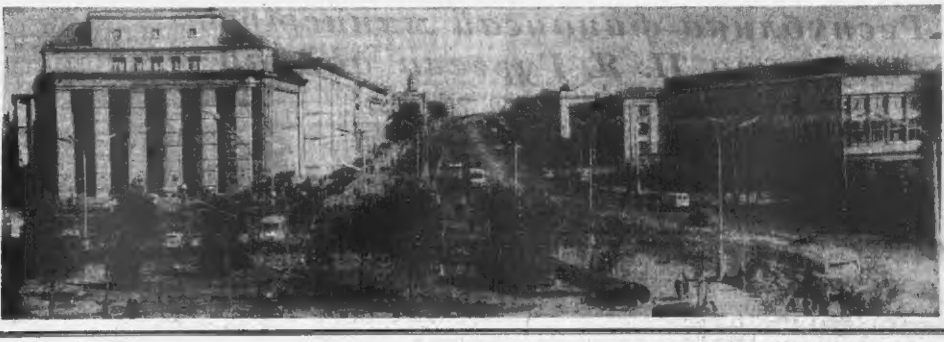

БОККХАЧА БЕЗАМЦА

Ленина юбилей сийна вахте эттача МалгIабикерча мехкдаьттахой гIуллакхаша дог гIоздеах.

Из хьакьокх укх масало. Дукха я йсаншаш № 832 йола скважина дIакъовла беннабар молагIча промыслера мехкдаьттахой.

ХIаьта а скважина дIакъовла атта вац. Дукха рузкъа, къахьегам, ха дIайоаккх цо бурув тохача хана. Цудухьа цхьарчоа деррига шоай творчество, уйла тIайохийт цуьна мехкдаьттахоша.

Ниттa хилар цу скважине а. Призабойни зоне шийн тайпара, МалгIабикe эггара хьалха яьй из, хIанз цун къайлеваш йоваз а из метод дIахьа йоаржа а гIерташ ба специалисташ, обработка хьачуя тIехьагIа цецваллаш хIанз хилар: дийнахьа буси 200 тонни цIена мехкдаьтта теда Йозаелар скважина. ХIанз болх беш я из. МалгIабикерча а кхьча, из доп дIахезача моттигашкарча а мехкдаьттахой уйла тIаззай цо.

ХIанз дIабахача 11 бетта боккха доархIам бола 115 геологотехнически мероприятеш чакхъяькай укхаза. Цу гIуллакхо заьр хIаьчуя совгIа 58500 тонни мехкдаьтта дикка торо хиланйтай.

Кердача шерага майрра раьнрт зала йиш йолаш ба промыслашкаш. Духхьал хьадеча балхашка дIабоза мах лехбарах цу юкъа бaь пайда 172800 сом ахча да, кхыдар доаш. ХIаьта планаца совгIа баьб 327200 сома пайда.

Хьалхе цхьоалагIчен (заведующи нов. Паук) кхоалагIчен (заведуюши нов. Албогачиев) промыслашка я. Укхаза (шийн моллакага хьежа) продукцега дIабоаллах лехбарах цхьоалагIча промысле 55600 сома пайда бaь, кхоалагIча 60900 сом, планал совгIа пайда цхьоалагIча — 195500 сом, кхоалагIча — 105.300 сом.

Планах совгIа тха а даькка 115600 тонни лакха дикал йола мехкдаьтта деннад Даьхенна промысловикаша дIабахача цхьайтта бетта.

Дуаца дезац, дика дIахьу промысловикаша Ленина юбилейни вахта. ЦIаккха а бахинабац укхаза социалистически яхьа сийг хIапа санна сийрда.

Шоай а шоай коллективай а сий лакха лоаттаде хоаш мастераш дукха ба тха промыслашка. Ховлаш а цар цIераш. Уж ба из Д. П. Бычков, И. И. Зарудиев, К. М. Зангиев, В. Я. Цепин, С. А. Тебоев, кхыбараш. КIоаргга уйла тIа а яхийта хIара денна, хIара сахьата беча юкъарча кхетама балха дераш я уж.

А. АЛЕРОЕВ.
«Малгобекнефть» НПУ инженер - экономист.

СИЙЛЕН ЦIИ ЯККХАРА

Бехктохаме социалистически декхараш тIайийцадар Грозненски слюдяной фабрика Веданарча филиала къахьегамхоша.

ХIанз хьожаргда вай шоай тIайийца декхараш моттa кхоачашду. Нагахьа санна тIайийцача декхарех товарни продукци арахецара план тхьаь цхьалагIча декабре мара кхоачашъе езаш хиннае. Веданарча цехо шин ди хьалха кхоачашйир из план. ХIаьта слюда вIашагIдаккхара план а хаппал хьалха кхоачашйир филиала къахьегамхоша. Арахецача продукцега дIабоза мах дикка лоайъб. Из бахьан долаш пачхьалкхена баь пайда 24 эзар совгIа сом да. Къаьстта дика къахьегаш я Коммунистически къахьегама цIи ала хьожаьча бригада коллектив. Цунна кулгалдеш я цеха комсомольски организаце секретарь йола Хасанова Малика. Бригадерча ткъаь барх1 болхлочох дукхагIара комсомольцаш ба, хIаьта цхьа сат юкъера образовани йолаш ба. Къаьстта дика къахьегама толамаш доал бригадерча болхлоша Арсанукаева Хьавас, Арсанова Хаврас, Мурадова Аминас, кхычар. ХIара денна шоай смении нормаш 120—130 процент кхоачашъю цар. Бригада болхлой шоллагIча боарамах слюда вIашагIдоахаш ба. Цу боарамагIа дола слюда вIашагIдаккхара план дукхагIболчар 100—110 процент тIехкхоачашъю.

Массехк дош ала безам ба са планировании экономически стимулировании яра кердача системе тIа яккхарах слюдиной цеха хиннача пайдах. Нагахьа санна цехерча болхлоша хьалхагIа цхьан шоллагIча боарамагIа мара слюда вIашагIдоахаш хиннаеце, хIанз из бить боарамагIа доах вIашагIа. Духхьала пхийталагIча боарамагIа слюда вIашагIдаккхара декабрь бетта отваль план 166 килограмм я. Цу гIуллакхо торо хулийтаргъя цеха хула пайда дукхха лаккхбе. Цул совгIа дикка лаккъ ениай къахьегама овсарле а.

Из бахьан долаш Грозненски слюдяной фабрика цехацеи юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Веданарча слюдяной цехо. Нагахьа санна ерригача фабрикана 23-гIа декабре кхаччаца хинна пайда цхьа бIаь эзар сом бале, цох кхоалагIа дакъа Веданарча цеха кхоеч.

Цхьаьбакъда, шоаш хIанзалца лаьхача толамех кхоачам баь Iе безаш болаш бац цеха къахьегамхой. В. И. Ленин вай 100 шу дизара пакъаболхаш кхы а бехктохамегIа декхараш тIайийцаз цехо. Деза цIей тIаккхоачаш ерригача цеха коммунистически къахьегама цIи яккха, аьнна, дош деннад коллективо.

М. АХМЕДОВ.

ДОАГIАЛДА ХЬО МАРША, КЕРДА ШУ!

Чакхдоалаш латт 1968 шу. Вай, советски нaха цунца Iалика ювц, бахьда, вайна гу цун боккха низ. Советски Союза миллионаш болча наьха — болхлой класса, колхозхой, халкъа интеллигенце говзача булгаша, сийрдача хьаькъала хьалый Iалаьмате дукха материальни ганзаш.

300 миллиарда сома маьхе кIана яц аьнна продукци арахийцай социалистически индустре. 80 миллиарда сома — колхозашеи совхозашеи.

Промышленности юртбоахама производствен цу тайпара дегIаена шаккха а хиннабац Советий Мохк.

Мехкдаьттахоша эггара хьалха даьккхад кхо бIаь миллион тонн мехкдаьтта — бакински, татарски, башкирски, сибирски, белорусски, казахски, украински дар.

Металлургаша эггара хьалха лоаладаьд 107 миллион тонн болат.

Эггара хьалха Россе, йоккхагIйола советски республика, пачхьалкхенга дехкал шаккха а ца дехкача тайпара дукха ялат — 47 миллион тонн гаргга.

Эггара хьалха Узбекистана, Туркменистана, Таджикистана, Киргизе юртбоахама къахьегамхоша чуйийнаб 6 миллион тонн гаргга боамби.

Из «эггара хьалха» яха дешаш дукха а дуьна йиш яр. Уж доагIаш да советски экономика молагIча даькъах, советски вахара образах, советски Iилмани техникан карагIдаьннарех.

Чакхдоала шу советски халкъа идейни духовни вахаре а мах баь маргводцаш хилар. КПСС ЦБ апрельски, июньски, октябрьски Пленумаша хIанзарча дунен халкъашта юкъерча хьала, Советски Союза чурча дехарий Iилман ларда тIа анализ а ь коммунистий парти. Советски халкъ марксистско-ленински мировоззрении лораяра а исторически арена тIара дIадоалача капиталистически дунен идеологически диверсанташна толаме къовсам лоаттабара а кийчдир.

Советски саьга идейни низа денал эггара хьалха хьахьокх къахьегамо. 1968 шера материальни производстве делла доккхий толамаш наха вIаштIехьдаьннад Советий Мехка саг идейно тешаш хилар бахьан долаш, болхлой класс, колхозхой, интеллигенци коммунистически идеалашта, сийлахь-йоккха планаш вахаре сихатIа кхоачашъе гIертача дерригача халкъа мутIахьа хилар бахьан долаш.

1968 шу Советски Социалистически Республикай Союза летописа юкъегIоргда социалистически демократи дIахо а дегIаяра, пачхьалкхен гIуллакхашта вoал дечa керда миллионаш нах юкъеозара пaвкитни веха а хиена. Шаккха а хиннача тайпара хьинаре болх баьб къахьегамхой депутатий Советаша, — Iаьдала эггара лакхехьарча органгара—Лакхехьарча Советагара деназ моттигерча городской, районни, юрташкара Советашка кхаччалца. ЧоагIбеннаб советски парламента законодательни болх.

Советски общество экономически духовни дегIайоалаяра даьчунца белгалдаьнна Iан чакхдоала шу, из белгалдоал вай сихача темпашца дIахьалха ахара эша торонаш цо гучаяхарца а.

ХьатIадоагIача шера керттера экономически социальни декхар сенах латт аьча, из латт Iилмани техникан карагIдаьннарех махуллa дикагIа пайда а эпаш къахьегама овсарлен цун эффективности лаккхъяра ларда тIа промышленни юртбоахамен производстве сихача темпашца дегIаккхуьйларах, дерригача советски наьха материальни культурни хьашташ дикагIа кхоачашдарах. Цу гIуллакха веха эшар белгалдаьа пятилетка дикагIча шера халкъа боахама плана тIа, мехка пачхьалкхен бюджета тIа. Вай советски нах, укх гаргарча шийтта бетта цох боккха материальни низ хургхиларах тешаш да. Цхьа масал доаладерга вай. Капитальни гIишлошъяра — индустриальни, юртбоахама, нах чуIе цIенош хьаллара, культурно-бытовой гIирсаш хьалъяра (1969 шера маьлашца лаьрхIача дIадехнйтаргда 72 миллиард сом). Тахан из Закона параграф я, бакъда, кхоана — керда электростанцеш, заводаш, фабрикаш, культура дворецаш, йиъ миллиона совгIа керда квартира (121 миллион квадратни метр). 1969 шера Советски Союзо ахха капитальни гIишлошъяра хьежадьа 1940 шера СССР ерригa пачхьалкхен бюджетах хиннача дикаьзза дукхагIа ахча.

Советски нах лаьттан тIа маьшар хилар хьашдолаш ба. ТIема тIема кийчовна. ТIема цецхоза адамаша хIанз санна дукха рузкъа гIаахийтара вухьала ба уж. 1969 шера Лакхехьарча Совета декабрьски сессе тIайийцача СССР пачхьалкхен бюджетах оборона хьожаьь ахча процентаьца лахдIакхача кIезигагIа да. Из ца дуьш, белгал ца дем Iендар Малхбузен сакхетамагIа бола политикашта обозревателаш.

Ше миччахьа вахаш вале а моллагIча махкахе болх беш вале а шийн Даьхен кхерамзаенах, социалистически содружества мехкий кхерамзаенах а машарерча къахьегамах а уйла ца йича, цун бала ца кхьчача вацац советски саг. Шоай ерригa уйлаш, хьинар, низаш, машарерча къахьегама, хIара дезала хьал-торо лакхъяра тIадерзадьча СССР халкъаша шаккха а дегIоаьмача Владимир Ильич Ленина васкеташта мутIахьа а долаш дег тIара къоабалду Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцена карагIдьннараш лорадара дуьхьа оборона чIоагIъяра Советски правительства, Коммунистически парте чакхдоала гIуллакхаш.

Кастта шийн боккъонаш хьажаргья 1969 шера. СССР-е мел бахача наха, вай планета тIа мел бахача наха машари ираз тахьалда цо.

Яков УШЕРЕНКО,
АПН комментатор.

КЪАХЬЕГАМХОЯ ДЕПУТАТИЙ РАЙОННИИ ГОРОДСКОЙИ ИСПОЛНИТЕЛЬНИ КОМИТЕТАШНА ЧУРЧА ГIУЛАКХИЙ ОТДЕЛАШ ВIАШАГIЙОХКАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

«Къахьегамхой депутатий окружной, районни, городской Советий исполнительни комитеташка чурча гIулакхий отделаш (управленеш) вIашагIйохкарах» долча РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума 1968 шера 12 декабрерча Указага хьежжа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо оттадеш:

Къахьегамхой депутатий районнии городскойи Советий исполнительни комитеташка чурча гIулакхий отделаш вIашагIйохкийла.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель заместитель М. МАМАЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

г. Грозный. 25 декабрь. 1968 шу.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА V-гIа СЕССИ

1969 ШЕРА ДЕ ДЕЗАЧУН ПРОГРАММА ОТТАЯЬ

Госплана председатела депутата Е. В. Брыксина доклад

Хьалха хоам ма барра, 27-ча декабре хиннача Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета сессе республика халкъабоахам дегIабоалабарах йолча пачхаьалкхен планах доклад йир Госплана председатела депутата Е. В. Брыксина. Докладе хьалхарча дакъа тIа цо депутаташта довзийтар 1966-ча шерен пятилетка хьалхарча кхаь шерен республика халкъа боахама план кхоачашъяра итогаш. Промышленносто, аьлар нов. Брыксина, 1968 шера план ханал хьалха 28 декабре кхоачашъергья. Пятилетка хьалхарча кхаь шера хIара шера арахийца промышленни продукци дукхагIа я планагIа лийрхIачул.

Пятилетка кхаь шера дикка дегIаенай юртбоахама продукци йоаккхилгеи из кийчъелгеи. Укх шера республика юртбоахама къахьегамхоша ханал хьалха кхоачашъяьй пачхаьалкхенга ялат, шекара свекла, тхьамка, сомаш, комсаш, дулх, шура, фуьш, тIа доахкара шера план.

ДIадахача шерарчул 15 процент гаргга дукхагIа капитальни вложенеш хьахийцаар гIишлош хьалъяра, цхьабакъда, капитальни гIишлош хьалъяра укх шера план кхоачашъяьяц. 1968 шера итогаш а еш, докладчико керттера теркам тIабохийташ белгалдаьккхар халкъа боахама еррига отраслеш дегIаяхкара, бахача наьха хьал-торо тоадара кийслу кхоачамбоацараш цар ю новкъарленаши.

1969 шера республике реализаци е лерхIа промышленни продукци 7,3 процент дукхагIа а хулийташ 1251 миллион сомага дIакхоачае лерхI.

Планах къаьстта дукхагIа дакхха лерхI мехкдаьтта, газ, дегIайоагIаргья газови промышленность, дукхагIа арахецаргья вьшхибетона изделенеш, конструкцеш, машинаш еш металлообработкан продукци, кхачан, яйгача, моттигерча промышленноста продукци. Пятилетка диъалагIча шера даккха лерхIа мехкдаьтта 17,5 миллион тонни мехкдаьттаца хьайоагIа газ 3,7 миллиард кубически метра я. Из хул укх шера даьккхача мехкдаьттех 7,7 процента газ — 43 процента дукхагIа.

Наха чIоагIа эша товараш дукхагIа арахецара доккха дакъа лоац Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета чуйоагIача промышленносто. 1969 шера моттигерча промышленноста Министерства реализаци ю продукци 14 процент дукхагIа хила еза. Кхачан промышленноста Министерства реализаци ер — 9 процент, наха бытови гIулакхаш даре Министерства реализаци ер — 8 процент, промстройматериалий управлене — 9 процент, культурно-бытовой гIулакхашта лаьрхIа арахецачен боахама эшачен товарий боарам 31 процент лакхлургба. Наха чIоагIа эша товараш арахецача дизза лакхъалана доккхарийла я колхозаши совхозаши. Цу гIулакха лаьрхIа цига вIашагIйохка еза подсобни предприятеш, юртбоахама сорйола продукташ моттигерча бедали чакхъяхара лаьрхIа промыслаш.

1969 шера республикера еррига промышленни предприятеш планированен экономически стимулированен кердача системага йоахаргья.

Юртбоахама продукци дукхагIа хилийтара тIаерзаь йола мероприятеш кийчъяьй. В. И. Ленин ваь бIаь шу дузача денна сийленца накъабахара юртбоахама къахьегамхоша лаьрхIад 1969 шера цуша дерригача ялата культураш 510 эзар тоннага дIакхоачае, баьцадаараши хьайбий продукташи кийчъяра пачхаьалкхен планаш тIехкхоачашъе.

ПланагIа лаьрхIад дIахо а колхозийн совхозийн материально-технически базаш чIоагIъелга. Совхозашка капитальни гIишлош хьалъяра хьожалеш да 34 миллион сом. Пачхаьалкхен вложенеш йоацаш колхозаша шоаш хьалъергья шоай средстваши кредитаи чотах 11,6 миллион сома маьха тайп-тайпара объекташ. Юртбоахама, мелиораци хии боахамей министерстваш, «Сельхозтехника», «Межколхозстрой» объединенеш декхарийла я пятилетка диъалагIча шера план дикагIа кхоачашъергйола гIулакхаш де. Республика халкъа боахама дерригача доакъошка 1969 шера дIайохийтаргйолча централизованни капитальни вложеней юкъара боарам 210 миллион сом хургба, из хул укх шера хинначул 24 процент дукхагIа.

Белгалъяьккха программа кхоачашъяра дIалаха леза гIишлош хьалъечарен проектни организацей балха юкъерен цIенхаштара кхоачамбоацараш. Лакхъе еза къахьегама овсарле, объекташкара механизмаш дикагIа пайда эца беза. ГIишлош хьалъю трестий квалифицированни кадраша Iалашъе еза.

1969 шера дукха балхаш дергда машинаша, автомобильни, фенара транспорт дегIайоадаяра, иштта телефони бувзам шербара, наькъаш деххара.

1969 шера республика экономика дегIайоалаяра плано торо хулийтаргья бахача наха хула пайда дикка лакхбе, цар культурно-бытови хьалаш тоале. Укх шера хинначул республике бахача наха хулаш бола пайда 43 миллион сом дукхагIа хургба.

Бахача наьха хьал иштта тоадалар теркаш а деш розничи товарий боарам лакхбе. Тикаш, тиъэра кхачан предприятеш дукхагIа хилийта лерхI. Бытови гIулакхаш дара болам укх шера хинначул 17 процент лакхлургба тIадоагIача шера.

Керда гIишлош хьал а еш, мастерскешта приемни пункташта лаьрхIа помещенеш а теласш, бытови гIулакхаш дара предприятеш дукхагIа хилийта декхарийла я къахьегамхой депутатий Советий исполкомаш, министерстваш, ведомстваш, колхозийн совхозийн кулгалхой. Дикка дегIайоагIаргба бахача наха коммунальни гIулакхаш дарен коммунальни боахама материальни базай боарам. 195 километр водопроводаш, 48 километр канализацеш, 69 километр газови сеташ йохкаргья, 13 километр керда трамвайни линеш йохкаргья. Болх бе йолалургья 736 моттиг йола 36 баьн, газ чуйоллаьргья къахьегамхой 14 эзар совгIача квартирашка.

ДIахо дегIайоагIаргья халкъа образовани, культура, наьха унахцIено лораелга. Юкъара образовани яча школашка 253 эзар сагага кхоачаш дешарэ хургва, хIаьта деша даха ка йоаначa берий учреждениешка 28 эзар совгIа саг хурга. 1969 шера республикерча лакхерчи юкъерчи дешара заведенешка дешаш хургва 27,9 эзар студент. Болх бе йолалийта лерхI 6090 моттиг йола 26 клуби культура цIая, 2700 моттиг йола кинотеатраши 625 менги Iоттабе моттиг йолаш шерлургья больнични сеть.

В. И. Ленин ваь 100 шу дузача денна сийленца накъъабахара шерра социалистически чуь йоаржаьча республика къахьегамхой коллективаш, аьлар ший къамаьл чакхдоаллаш Е. В. Брыксина тешамбоалийт пятилетка дьъалагIча шера хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдергхиларах, вай республика экономикен культурен дегIайоалаеча керда толамаш доккхаргхиларах.

Республика финансай министра депутата П. Я. Гуреева доклад

1967 шера бюджет кхоачашъерах хоам а беш финансай министра сессе дея йоавестках доклад яьча финансай министра сессе дакъа лоацараша бокъона йоавийтар 1969 шерара Нохч-ГIалгIай АССР-а пачхаьалкхен бюджета проект.

Общественни производство цхьадден дегIаялара, цо хьыбоала пайда дикагIа хилара, йоах докладчика, даим финансови ресурсаш пачхаьалкхен бюджета доходаши лакхъяра хьалаш хулийт. Доходий керттера источник я пачхаьалкхен кооперативни, общественни предприятей организацей оборота тIера эша налогаш, пайдах тIера йоаха налогаш, иштта кхы дIахо. 1969 шера бюджета еррига доходех 81 процент хургья уж. Оборота налогех хул бюджета ахаш доходаш. Цудухьа нахаддаш шербен тоабен беза торгови организацей болх, сихле леза товарооборот елга. Хала хете а цхьайолча предприятешка, торгово-оптови базашка, торгови организацешка цIенхаштгара кхоачамбоацараш нийслу. Дукха моттигаш нийслу машинашка станцера, торгови базашкара товараш хьа ца кхухьаш говдеш. Сихха товараш ийдархошка дIакхачийтаро вIаштIехьдоалийтаргда къахьегамхой эшачу товарашца Iалашбе, оборотера хьайоагIа налогаш ший хеннахь бюджете хьакхачийта.

Экономически реформах дикка пайда баьннаьа хьакъехьа планированен экономически стимулированен кердача системах болх беча предприятешна, лакхъеннай цар производства рентабельность. Боалача пайдах бюджете хьаухийта отчисленеш лакхлу. ДукхагIа йолча предприятешен хозрасчетни организацешен бюджете шоай отчисленеш хьачухкийтара задани кхоачашъю. Цхьабакъда, тIехьабусараш а ба. Масала, ве деш болх беш я Малгобекски, Назрановски, Гудермесски кирпичашкаш ю заводаш. Накопленей план кхоачашъяц Гудермесски, Назрановски, Шелковской райбыткомбинаташа, ремонтно-гIишлой треста ремстройучасткаш аканеша, столовей ресторанийн, кофеи треста, горплодоовощторго.

Бюджета хулаш доля из зе мел доккха да хьахьокх 1968 шера ийс бетта; 25 предприяти прибылех 750 эзар сом хьа ца эцаш йисай, кхаь предприяте 96 эзар сом пайда эша бе, зеча ийцар 95 эзар сом мара дац, хIаьта пхе предприяте даь зе 330 эзар сом да.

1969 шера бюджет хьачукхача еза пайдайа отчисленеш 15,7 миллион сом хила деза, хIаьта керттерча производственни фондаштен оборотни средстваштен тела ахча 545 эзар сом хила леза. Бюджета еррига хулача пайдаца уж доладаш нийсйича, уж хул 17 процент совгIа. Цудухьа нахададаш товбе беза предприятей экономически болх.

ДIахо докладчика белгалйоах бюджета пайда хилара йола страхови источникаш а. Иштта цо белгалйоах заемех, хьачудоагIача ахчах, ахчан нешевой лотереех, киноэш хьокхарах, кхыдарех бюджета пайда хулилга.

1969 шера проектах пачхаьалкхен бюджете 95 миллион 148 эзар сом бюджете хьачукхачийта лерхI. Цунга хьежжа отталаьд бюджетах ахча дIадахийта деза дакъа а. Халкъа боахаман социально-культурни мероприятештен финансировани яра хьожаду бюджетера 96,1 процент ахча. Пятилетка диъалагIча шера хьалхашка латта декхараш кхоачашдера халкъа боахача деррига доакъош дIахо а дегIадоаладара материальни хьал-торош республика къахьегамхой культурни боарамн лакхбара ма эшшера да из.

1969 шера социально-культурни мероприятешта лаьрхIа бюджетера дIадохийта ахча дукха дукхагIа хургда. Иштта дукхагIа хургда просвещене учреждениешка, здравоохранене, культуре, кадраш кхеяра, социальни Iалашо яра, физкультура дегIайоалаяра, школаш, больницаш, берий учреждениеш, клубаш хьалъяра дIадохийта ахча. Из хургда 78,567 эзар сом — укх шера хинначул 11,3 процент дукхагIа. Здравоохранене учрежденешта мероприятешта бюджетера хьожадергда 27675 эзар сом. 1969 шера инвалидийн ца кхача наьхен цIеношка, пенсешна Iалайоа яра, протезаш уттара, социальни Iалашо яра кхыча мероприятешка бюджетера дIадохийтаргда 1644 эзар сом, из хул укх шера хинначул 36,7 процент дукхагIа. Республика городий, районий бюджети проект сессе дакъа лоацарашка дIа а йоаийташ, докладчика П. Я. Гуреева депутаташта тешам белар 1969 шера бюджет толамца кхоачашъяра финансови органаша хьинар кхо ца деш къахьегаргхиларах.

РЕСПУБЛИКА ГОСПЛАНА ПРЕДСЕДАТЕЛА Е. В. БРЫКСИНЕЙ ФИНАНСАЙ МИНИСТРА П. Я. ГУРЕЕВЕЙ ДОКЛАДЕХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Планово-бюджетни комиссе председатела депутата В. П. Пожидаева содоклада тIа белгалдаьккхар укх тIеххьарча шерашка Нохч-ГIалгIайчен толамца еррига планаш, даьчен бюджетни чулла кхоачашъеш хилар.

Цхьабакъда, планово-бюджетни комиссена летачох промышленноста, транспорта, гIишлой, наха бытови торгови гIулакхаш дара предприятей балха юкъе цIенхаштта дола кхоачамбоацараш да.

Моттигерча промышленноста дукхагIйолча промышленни предприятешка производствана механизаци елга эсала лел, дукха балхаш кхоачашду кулгаша. Цига дукха я къаьнеш болх баь тишъеннея технологически оборудовани. ХIаьта министерстваша, управленеша, царна чуйоагIача предприятеша эсала лелабу производствана мелаеаши ярен дикагIйола технологи балха юкъебаккхарен болх. Халкъа дукхагIа эша товараш арахецара депутатий теркам тIабахийтача бакъахьа лет комиссена. Республике еррига арахецача промышленни продукцех халкъа дукха эша товараш 16,7 процент мара дац.

ДIахо халкъа эша товараш дукхагIа арахецара комиссе кхоачашде дезаш лоархI: 1966-ча шера 30-ча декабре КПСС ЦК-и СССР-а Министрий Советен баьча соцамга хьежжа 1969—1970-ча шерашка «Пищемаш», «Электроинструмент», «Красный-молот», «Трансмаш», «Мединструмент» ЦРМЗ заводашка, Аргунски керттерча дулх доаккхача комбинате вIашагIа йохка еза халкъа эша товараш арахеца цехаш.

ЧIоагIа лоархIаме да республикерча колхозашеи совхозашеи нахаддаш дегIа а кхувлаш подсобни предприятеш шеръяр. Цига керттера теркам тIабахийта беза кирпичашк, тхов тIа юлла кирпичашк, кIира арахецара, хьун сомаши комараши чаккъяхара.

ДIахо содокладчика белгалдоаккх наха бытови гIулакхаш дара балха юкъе цIенхаштгара кхоачамбоацараш хилар. ХIара сага лоархIаш бытови гIулакхаш дара РСФСР-е тIеххьарчарех я Нохч-ГIалгIай АССР. Къаьстта во лел юрташка бахача наха бытови гIулакхаш дара болх. Дуккхача юрташка хIанз а тIехьа йоацаш я радиоаш, телевизорашта, кога гIирса ремонт яра мастерскеш, парикмахерскеш, банеш, иштта кхы дI. Хала хете а укх шера юрташка бытови гIулакхаш дара сеть дегIаенаи.

Планово-бюджетни комиссе иштта кхоачашде дезаш лоархI юрташка гIишлош хьалъяра темпаш сихъяра йола мероприятеш чаккъяхар. Укх тIеххьарча шин-кхаь шера из болх чакхбаргболаш вIаштIехьбаккха беза къахьегам.

В. П. Пожидаева шоа юртбоахаме пайда ца эцаш йиса резерваш. Ка бола ялат дукхагIа даккхара керттера резерв я хиш дехка лаьтташ. Цудухьа Нохч-ГIалгIай АССР-а Министрий Совета сихха кхоачашдайза даргдоваш да Наурски-Шелковской канала реконструкци яра проект чIоагIъелга. Цул тIехьагIа торо хургья кхы тIа а ши эзар гектар ялат кхеечa лаьттен 2,5 эзар гектар комсаш кхееча лаьттен хиш дехка.

Цхьадола хьайбаш дебадара план кхоачашъяра болх а во лел республикерча колхозашкеи совхозашкеи. КIезигденнад доахан Грозненски, Назрановски, Сунженски районашка, хьаккарч—Шалински Шелковской районашка. Республикерча колхозашкеи совхозашкеи дукха доахан доа, детташ дола доахан дикача фух долчарна тоадар тесса леладу кхьадолча боахамаша. Цхьайолча районашка Iаьхара диса доахан 30 процентага кхоач.

Комиссе иштта кхоачашде дезаш лоархI коартолаш дIаюв лаьтташ дукхагIа хулийтилга доалга (свекла дIаюв лаьтташ кIезиг а деш).

Содокладчика белгалдоаккх механизатораш кийчбеча а цIенхаштгара кхоачамбоацараш нийслуш хилар. Республикерча колхозашка, совхозашка тоъаш бац шофераш, трактористаш.

Наьха хьал-торо тоалара, культурни боарам лакхбаре, дIахо халкъа боахам дегIабоалабара партен Советски правительстван чIоагIа йоакхо елга бюджета проекто хьахьокх, йоах В. П. Пожидаева.

Республика халкъа боахама планага хьежжа кийчъяь Нохч-ГIалгIай АССР пачхаьалкхен бюджета пайда барех расходийн еррига статьяшка а хьежа планово-бюджетни комиссе нийсен замечани йоацаш оттаьь лоархI Министрий Совето могаьь Нохч-ГIалгIай АССР-а бюджет. Бюджетни комиссе предложени лу сессега хьажа дIаенна халкъа боахам дегIабоалабара плани 1969-ча шера пайда барен расходийн ярен 96148 эзар сом пачхаьалкхен бюджети чIоагIъяра.

Дика чакхдьалар сессега хьажа дIаенна докладаш шинаьлга.

— Госплана председатела нов. Брыксинен финансай министра нов. Гуреевен яьча докладий чулоацамо къаьстта белгалду, — аьлар Старопромысловски района йиъалагIча мехкдаьтта доаккхача промысла мастера М. Магомадова, — деррига сага, деррига цун хьал тоалара яха партен пачхаьалкхен девиз вахаре кхоачашъеш хилар.

Мехкдаьтта даккхара шера план 25 декабре кхоачашъяьча шоай промысла коллектива толамех дувц оратора. Планал совгIа 16 эзар тонн «Iаьржа дошув» даьккхад, планал совгIа 55 эзар сом пайда баьб.

Города къаьнагIа йола мехкдаьтта район хIара шера тоалуш, хозлуш, дегIайоагIаш латташ хиларах дувцо.

ДукхагIа хиннай культурно-просветительни учреждениеш, керда заводаш, къахьегамхой бытови хьашташ кхоачашду предприятеш хьалъяьй. Бахача наьха хьашташ кхоачашдеча дукха кулгамаш хиннад кхаь шера Iалаьмате дукха нах чубаха цIенош хьалдаьд, наькъаш дехкад, иштта кхыдола гIулакхаш даьд.

Цхьабакъда, дизза а дукха дисад. Районе баха нах Старопромысловски шоссе билларга а цуна эша ремонт ярга а хьежаш ба. Иштта тIехьдаьлел Старопромысловски канализацини коллектор хьалъяра балхаш а. Цунга хьежаш да керда хьалдаь нах чубаха цIеноши слюдяни фабрикеи. Укх деношка нах чухоашаргба 94 квартирий цIеношка. Цхьабакъда, моттигерча канализаце дертIа болх па бар бахьан долаш цу цIеноший пайда эца йиш хургьяц.

Геттара во да автотранспорто пассажираш леш йола гIулакх. Автобусашка хьежаш дукха ха йоаю наха.

«Грознефть» объединене мехкдаьттахоша даьхача доккхийча толамех, балха пайда эцанза йисача торонех, мехкдаьтта доаккхилга дегIаахара перспективех дийцар депутата В. Б. Назарова. Мехкдаьтта даккхара пятилетка кхаь шера план 17 декабре кхоачашъяь яьннай. Планал совгIа укх шера 446 эзар тонн мехкдаьтта доаккхаргда мехкдаьттахоша. Духьал товарни продукцега дIабода мах лохбара чотах планал совгIа кхо миллион сом совгIа пайда хиннаб.

Цхьабакъда, массанахьа лелац болх иштта дика. Лела да бурувдеттара технико-экономически хьокхамаш, ледара латт гIишлой-монтажни балхий план кхоачашъелга.

Культурно-бытови хьалаш тоахаран гIишлош хьалъяран даь дукха да. Укх шера хьалъяь эксплуатаце дIаерзай хIаране чу 140 моттиг чуйола йиъ берий комбинат, хьалдаьд 11 эзар квадратни метр йола цIенош. ДIадахача шерарчул дукхагIа хул из. Цхьабакъда, подрядни организацей бехках дукха производственни а культурно-бытовой а объекташ хьалъяланза йисай.

Производстве а да кхоачамбоацараш. ХIанз а тIехь лоха я попутни газа утилизаци яра процент. Иззал дукха мах бола продукт цхьаккха пайда боацаш йоагаю.

Кердача шера Iалаьмате доккхийн бехктоккамеш да мехкдаьттахошта хьалхашка латта декхараш. 1969 шера 17500 эзар тонн мехкдаьттеи 3,7 миллион кубометр цуца хьайоагIа газни яккха еза. 225 эзар метр бурув тоха деза. Горагорске 904 моттиг йола школеи Карабулаке 140 моттиг йола берий комбинати хьалъе еза, Старопромысловски шоссе тоабара бахкаш йистедаха деза. ХIанз объединене массе предприятешка длина контрольни цифраш хьожаш, цхьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара де дезараш белгалдеш да.

Пятилетка шерашка районе мехкдаьтта промышленность дегIаярах дувц МалгIабика горисполкома председатела С. Х. Гостемирова. Укх шера 11 бетта оалаш совгIа 46 эзар тонн мехкдаьттен 34 миллион кубометр газа яьккхай мехкдаьттахоша. Товарни продукцега дIадоадар кхо процент лохдаьд. Из бахьан долаш 528 эзар сом кхоллад. ДIадахача шерага диллача 3,3 процент лакхъелнай балха овсарле. Укх шера 2?2 рационализаторски предложени балха юкъеяхьарах 223 эзар сом пайда баьнаб.

Цу деррига «Малгобекнефть» НПУ накопленеи план тIехкхочаш а цу планал совгIа 869 эзар сом пайда бе вIаштIехьдалийтад.

ЧIоагIлуш латт МалгIабика районе юртбоахама экономика а. Хьайбий продукташ йоахкара план кхоачашъяьй районо. Цхьабакъда, ший производственни заданеш доаргIдьаьш «Ингушский» совхоз. Хьайбай продукташ, ялат дIадалара план кхоачашъяьяц боахамо. Укх шера хоалуш тоаденнад районе наьха бытови хьаш, таш кхоачашдара гIулакх: дукхагIа хиннай медицински торгови учреждениеш, тоабаьб шоай болх клубаша, кинотеатраша.

Бакъда культурно-бытови гIишлош хьалъеча МалгIабика районе къоасталанза дукха дешаш дисалга. Капитальни гIишлош хьалъяра план 50 процент кхоачашъяьй «Грозпромстрой» № 2 йолча гIишлой-монтажни управлене. Хьалъяьнза йисай горисполкома административни здани, шурий завод, культура ЦIа, больница.

Халкъа образовани Нохч-ГIалгIайчено хьалд толамаш миштад хьалха-тахьахьож, — йоах республика просвещене Министра М. У. Умарова. — Укх даннешка хьежача: 462 общеобразовательни школашка укх дешара шера 241 эзар бер деша дагIа. 15,5 эзар саг кагирхой сайрийнерчен заочни школашка деша вагIа. Школе даха ца хьатIакхачанза доал 20 эзар бер берий учреждениешка кхелеш да.

ДIахо йолача хана республика халкъа образовани гIулакх кхы а айде дезаш а дукхагIа терко е езаш а да, йоах депутата Умарова. ЧIоагIъе а шерье и еза школай материальни база. Цуна дувзаденна нов. Умарова критика ю школаш хьалъеча ниеслуш долча цхьачаьмбоацарашта. Цхьайола школаш вочa помещенешка я.

«Грозпромстрой», «Чечингсельстрой», коммунальни боахама гIишлошъераша хIара шера пачхаьалкхен планови задачеш кхоачашъяц. Школьни объекташ хьалъеча дукха брак хулийт.

Трибуна тIа я Ленински райисполкома председатель нов. Галкова. Тха района къахьегамхоша дег тIаьр кхоабалью СССР Лакхехьарча Советен РСФСР Лакхехьарча Советен сессей решенеш. В. И. Ленин ваь 100 шу хиьара дикача гоагIатаннот накъбахара яхье баьнача Ленински района къахьегамхоша 18 декабре кхоачашъяьй пятилетка кхоалагIча шера план, ер шу чакхдоалалца 7,4 миллион сома маьха продукци араяхеаргья планал совгIа. Укх шера цхьайтта бетта тха районе хьалдаьд нах чубаха 8 цIа, 2 берий комбинат, хьалъяьй керда тикаш, кафе. Дукха балхаш даьд улицашка электрически серда юллаш, газ чуюллаш, наькъаш тоадеши тротуараш йоахкаш.

ДIахо оратора дувц районе санитарни порядок оттаеш, гаьнаш дIайоагIаш, цига цIено доаттаеш исполкома беча балхах. Цу гIулакха шерра юкъеоз общественность, депутатски советаш, предприятей, учреждений коллективаш, дешара заведенеш.

Цхьабакъда, деррига а балхаш общественноста низаш кхоачашде вIаштIехьдалац, аьлар нов. Галковас. Масала, новкъостал эш наькъаш тоадеча, асфальт юллача.

ХIара шера дукхагIа хул Ленински районе баха нах. ТIеххьарча цхьан шера 30 эзар саг тIакхийттав цига. Хьахиннай 10 эзар саг ваха бIарча микрорайон, хIаьта цIенош кхы дIахо а хьалдеш латт. Цунга хьежжи дегIаух наьха хьашташ, тIехь-тIехьагIа халагIа хул царна дертIа бытовойи медицински гIулакх де.

Оратора дувц медицински учреждений балхах, белгалдоах из цIенхаштта тоабара де дезараш. Районе медицински болхлоша хала дика гIулакх дара низ а кьинар а ца кходеш къахьеге а, бакъда, лораш а медицински учреждениеш а ца тоъар бахьан дулаш ца гIулакх ледара латт хIанз.

Оаха даим терко ю райисполкома организаторски болх тоабара, тайп-тайпара дешаш дуцача а кийдача а йоаккхе ехтяц шийъеоз. Йоахо ю депутатски Советий, массазарча нийсей болх тоабара, аьлар нов. Галковас. Къахьегамхошта кхетам балара Советий лоархIам лакхбаларна дувзаденна райисполкоме дукхагIа штатни болхлой хилча найсагIа хургдар аьнна хет оратора. Къаьстта чIоагIа эшаш ва оргинструкторски отдела штатни болхло, массазарча комиссе председатель.

Ленински района къахьегамхоша доккхий декхараш тIайийцад В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна, уж дизза кхоачашдара низ а хьинар а кходергаш оаха, аьлар яра. Галковас ший къамаьл чакхдоаллаш.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета алхалгIча сессе юкъаш я 1969 шера республика халкъа боахам дегIабоалабара пачхьалкхен планз проекти бюджети, аьлар бахача наха бытовой гIулакхаш деча Министерства министра нов. Инаркаева.

Оратора дувц бахача наха бытовой гIулакхаш делга миштта латт, предприятей экономически хьокхамаш дIахо тоалара де дезарех. Хана хьалха кхоачашъяьй бытовой гIулакхаш дара 1968 шера план. Пятилетка кхаь шера дикка шеръеннай бытовой гIулакхаш деча предприятей сеть. Керда хьалъяьй бIарча комбинаташ, мастерскеш. Дуккхача предприятей коллективаша дикагIа гIулакх ду бахача наха, лакхъеннай производства культура.

Цхьабакъда, аьлар нов. Инаркаева, цхьайолча предприятеша кхоачашъяц планаш, лоха я производственни дисциплина, дизза [illegible] бахача наьха хьашташ, дукха [illegible] уж къахьегамхошна.

Къаьстта воагIа латт из гIулакх юрташка. Дукхача моттигашка хIанз а яц кога гIирс тоабу, барзкъаш ду мастерскеш, парикмахерскеш. Кхоачаш шин сома а бытовой гIулакх дац юрташка бахача наха. Из геттара а кIезига да.

Бехктокхаме декхараш да оаха пятилетка диъалагIча шера кхоачашде дезараш, аьлар цо. Цудухьа хIана къаьстта лоархIаме да «Бахача наха бытовой гIулакх делга дIахо тоадара де дезарех» яхача 1967 шера КПСС ЦК-ай СССР Министрий Советен сонамца дувзаденна КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюроси республика Министрий Советен тIайийца сочам кхоачашбер.

Лоаццача хана колхозашкеи совхозашкеи бытовой гIулакхаш дара эша стационарни павильонаш, мастерскеш, приемни пункташ хьалъе еза аьнча белгалдаьккхар цу сочам тIа. Бытовой гIулакхаш делга тоадара новкъостал де декхарийла аьлар промышленни предприятеш.

Бахача наха бытовой гIулакхаш делга материально-технически снабжени ярах тайша да. Снабжени елга хьаьстта во леладу «Текстильторга» база, снабжени сбыти еча управлене, кхечар а.

В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийленца накъаяхара яхье яьннай министерства еррига предприятей коллективаш. Цар къаьстта теркам тIабахийтаб бытовой гIулакхаш дара культура лакхъяра, городий а юртий а къахьегамхошта бытовой гIулакхаш делга тоадара. Уж декхараш кхоачашдара низ ца кходеш къахьегаргда тха болхлоша, инженерно-технически болхлоша, гIулакхерча наха.

Дош ду депутата, КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара нов. Сухорукова. Республика Лакхехьарча Совета сессе итогаш ю промышленноста а юрта боахама а къахьегамхоша пятилетка кхоалагIча шера дьъчуп, белгалду хьатIадоагIача шера де дезараш, аьлар цо.

Тха района колхозашеи совхозашеи дикка дегIадоаладаьд валови продукци йоаккхилга. 1968 шера 71 миллион сома продукци дIаеннай районо пачхаьалкхенга. Къаьстта доккхий толамаш баьхаб № 2 йолча Грозненски баьцадаьрий-шурий совхоза, 1 Мая цIерагIча колхоза, шурий совхоза коллективаша. Района боахамий керттера лостам шура йоаккхилга бе. ХIана аьлча уж Грозненска гоаьлаьна укх. Цудухьа дукхагIа терлаш тIабахийтаб Грозне къахьегамхой шурий продукташца Iалашбара.

Оратора дувц хьайбай продукташ йоахкилга а йохкилга а дикагIа лелаеча боахамех. Царех я «Горячеисточненский» совхоз, юртбоахама опытни станце коллектив, 1 Мая цIерагIйола колхоз, № 2 йола баьцадарий-шурий совхоз, кхыдолча а боахамаш. Укх тIеххьарча шерашка дикка дукхагIа хиннай хIара Iэттагара йоаккха шура, иштта дукхагIа гулда фуьнаш, дукхагIа дехкад дулх.

Цхьабакъда, белгалдаьккхар оратора, ялат кхеделга цIенхаштта тоадеш ца. Цудухьа оаха чIоагIа терко тIаяхийтай механизаторски кадраш кийчъяра. Болх беш а бетта дахрхIе йола курсаш, цига деша дIахьейбу механизаторашхила дага боал кхаллах.

Юртбоахама продукци йоахкилга дIахо а дегIадоаладара, цунга дIадолдар тха хьалашка чIоагIа лоархIаме да мел эша хий хилийтар. № 1 йолча Грозненски шурий совхозон 1 Мая цIерагIча колхозон районе йоаккхача шурех 60 процент лу. Дувцилга доацаш чIоагIа хало лела цар хий ца хилар бахьан долаш. Масала, хих 150 эзар сом лу Грозненски совхозо. Цудухьа Грозненски района боахамаш хина Iалашдара дош чахулла сихагIа къоастадар дех оратора.

Районе школаш, нах чубаха цIенош, берий бешаш, яслеш хьалъяла тоаде дезарех дувц дIахо нов. Сухорукова.

— Пятилетка кхаь шера, йоах Грозненски горисполкома председатела заместителя депутата П. И. Минаева, индустриальни Грозне предприятеша промышленни продукци арахецарен пуппа реализаци ярен цхьайтта бетта план ханал хьалха — 23 ноябре кхоачашъяьй. ДIадахача шера 11 бетта хинначул 10,8 процент дукхагIа дегIаеннай из.

Планированен экономически стимулированен керда системах болх бе йолаеннай республика 52 предприяти. Города предприятеша арахецача продукцех 80 процент арахец цар.

Грозный Къабаседа Кавказа городашта юкъе доагIачарех хилийтара де дезарех дийцар цо. Ведомственни организацешка нах чубаха цIенош коммунальни культурно-бытовойи объекташ хьалъе аьнна хьаккийца капитальни вложенеш вIаштагIйохара городской Совета исполкоме капитальни гIишлошъяра управлени вIашагIйоалле еза, аьлар оратора. ТIаккха еррига городской гражданска гIишлош хьалъяра цхьа заказчик хургья городской Совет.

Дош ду депутата, республика унахцIено лораяра министра нов. Индербиева. Республика къахьегамхой санна сийдахь — воккха В. И. Ленин ваь 100 шу дизар дикача гIулакхашца дезде кийчлуш ба унахцIено лораяра органийн дарбан учреждений болхлой, аьлар цо. Цар лакхъю наха гIулакх дара культура, Iилмани практикинем карагIдаьнна кердадараш балха шерра юкъахьу.

Къахьегамхой культурни боарам лакхбалар бахьан долаш, республика дарбан учреждений болх тоабалар бахьан долаш кIезиглуш латт нах цамогаш хилар. ТIехь-тIехьагIа тоалу унахцIено лораяра гIулакх, дукхагIа хул дарбан учреждениеш, тоалу медицински гIулакх делга.

ХIара шера дукхагIа ухийт толашагIа йола медицински оборудовани, транспорт, лораш. Масала, хьатIадоагIача шера вай республике болх бе воагIаргва 600 лор, е соцхкарчул шозза дукхагIа. Хьалъергья керда больницаш, амбулаторей. Гаргарча хана хьалъе дерхI 500 менги хургболча хирургически больница, берий больница, кхыйола медицински объекташ.

Советски наьха унахцIено лораяра паргех правительстван даим йоакхо ер бахьан долаш хIара шера дукхагIа ахча хьежаду медицински учреждениеш хьалъяра, уж дикача оборудованеца, медикаментаца, кхы мел эшачунца Iалашъяра.

Республика къахьегамхой унахцIено лораяра вай доккхий толамаш даьха дале а, аьлар оратора, дукха да наха медицински гIулакх делга тоадара хьакъехьа де дезаш а. Капитальни гIишлошъяра планаш кхоачаш ца ер бахьан долаш, подрядни организацей болх во вIаштIехьбаккхар бахьан долаш хьалъе ца йоалаш латт цхьайола больницаш.

Укх тIеххьарча шерашка вай мехка дукха дарбан учреждениеш хьалъю колхозийн совхозийн чотах, бакъда, из дац вайцига. Геттара дика хургдар, аьлар оратора, колхозийн совхозийн кулгалхой цу гIулакхага хьожаре, цар шоашта дулаш дола новкъостал доре.

Къамаьл де дош ду Шелковской района Червленски станицин Совета председатела Е. В. Мащенкова. — Бахача наха кхы а дикагIа гIулакх дара, — йоах цо, — партен правительстван доккхий декхараш хьалхашка оттадаь моттигерча органашта. Цу хьакъехьа соцам бича гIоче бахача наха хьашташ дикагIа кхоачашдара тоъал болх вакхдаьккхаб тха станицин Совето.

Больница, 800 моттиг чуйола культура ЦIа, 5 тика а тхо долча. Цхьабакъда, бахача наьха хьашташ дизза кхоачашдалла яц уж. Укх тIеххьарча шин шера бахача наьха хьашташ кхоачашдара дукха даьд «Червленский» колхозо а. Ший чотах 160 моттиг йола школен медпункти хьалъяьйтай, 15 километр газопровод йиллай, 6,8 километр тротуараш деххад, 8,8 километр наькъа тIа, пхе улицагIа асфальт биллаб, иштта кхыдола гIулакхаш даьд. ХIанз водопровод юллаш да тхо.

Цхьабакъда, тхоашта чакхдаьна карагIа ца доала гIулакхаш а да тха. Берий бешаш, интернат оц тха юрта.

Вай республике берриге къахьегамхой санна В. И. Ленин ваь 100 шу дизара дикача толамашца накъабача а пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра а яхье баьнна болх беш ба Шаьли района Ленина цIерагIча артела колхозхой а, аьлар цу колхоза председатель нов. Гунаева. Пятилетка кхоалагIа шу дика чакхдаьккхад колхоза къахьегамхоша. Лакхбаьб юртбоахама еррига культурай хьукъам. 1964 шерарчул укх шера хIара гектара тIара шин центнер дукхагIа чуденад ка бола ялат, гидуергаш 8,5 центнер дукхагIа, шекара свекла 86 центнер дукхагIа. Цунга хьежжа тIеккхоачашъяьй пачхаьалкхенга ялата технически культураш йохкара шера план. Лохдаьд цхьа центнерага дIадоар. Къаьстта дика къахьийгад шекара свекла лелаераша. Масала, звеньевас нов. Велишевас юкъера лаьрлачa гектаре тIара чуийнай 335 центнер свекла, нов. Музаевас — 325 центнер.

Укх шера дикка лакхъеннай колхоза доход а. ХIара сага къахьегамадениях 3 соми 50 кепиги денияд, е соакхарчул 50 кепиг дукхагIа.

КПСС ЦК октябрьски Пленума решенеша дегаш гIоадаьха болх беш ба Ленина цIерагIча колхоза къахьегамхой, йоах нов. Гунаева. Колхози правлени парткомой юртбоахама производстван интенсификаци яра тIаьрдаьь дукха а мероприятеш белгалъяьй, хIаьта уж кхоачашъяро торо хулийтарга пачхаьалкхенга кхы а дукхагIа продукци йохка. Цунца цхьана правлене лаьрхIад подсобни предприятеш дегIайоалаяра теркам тIабахийта.

Вай юкъара республика халкъа боахам дегIабоалабара плани пачхаьалкхен бюджетен проекташка къаьстта гуш да КПСС ЦК октябрьски Пленума решенеш кхоачашъяра деш дола практически гIулакхаш, аьлар оратора.

Хьалха районни центр хиннай Курчалой-Юрта. Юрта да тайп-тайпара учрежденеш, специалисташ, гIулакхера нах чубаьха доккхий цIенош. Бакъда, царна хиннаьа ремонт еш цхьа да ца хилар бахьан долаш уж чIоагIа тишденнад. Цу гIулакхага хьажа декхарийла а коммунальни боахама министерство. ХIанз тха юрта болх беш я цхьа школа, цхьабакъда, хьатIадоагIача шера из гетта хургья.

В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна ларжача кхаь юкъе а баха пятилетка кхоалагIча шера дика толамаш даьхад Надтеречни района къахьегамхоша, аьлар райисполкома председатела нов. Даурбекова. «Горскнефть» НПУ мехкдаьттахоша ханал хьалха кхоачашъяьй шера план. Укх тIеххьарча кхаь шера цоьза алсамдаьннад деннен буси доаккха мехкдаьтта. Цхьайтта бетта 104,4 процент кхоачашъяьй продукцена реализаци яра план. 2,8 процент лохдаьд цунга дIадоадар. Районо толамца кхоачашъяьй пачхаьалкхенга ялат доахкара оттаь задани а. Планах 13,5 эзар тонн дохкад дезача 15456 тонн дехкад. Дукха дIаеннай 8 эзар тонн комсаш. ХIаьта «Знаменский» совхозо ялат доахкара пхе шера план кхаь шера кхоачашъяьй.

ХьатIадоагIача шера кхы а дукхагIа юртбоахама продукташ яхара де дезараш белгал а даь болх беш ба района къахьегамхой, йоах оратора. Пятилетка диъалагIча шера пачхаьалкхенга дукхагIа доккаргда ялат, дулх, шура, комсаш.

Цу деррига а къаьстта хьашйоах тха ялат кхедераша, мехкдаьттахоша, комсаш лелаераша, хьайбаш лелдераша низ ца кходеш къахьегарга, шоашта тIадилла гIулакх цар дог лазаш а цIена а кхоачашделга. Иштта болх беча наьха культурно-бытовой хьашташ дизза кхоачашде деза, цар йовкхо е еза, йоах оратора. Укх тIеххьарча хана районе хьалъяьй нийс клуб, нах берий бешин яслин, кхоь столови. Бакъда, района культура а экономика а дIахо а дегIайоалаяра района новкъостал эш республикански организацешкара. Массанена а хов Надтеречни района керда районцентр хьалъеш латтилга. Цига дац административни цIенош, кхоачамбола дац наха чуIе цIенош. Къаьнарча райцентрера цIенош чуIе йиш йоаца тишденнад.

Района торгови организацей материальни база чIоагIъе еза. Хьалъе еза керда складской помещенеш, кхыйола культурно-бытовой, аьлар нов. Даурбекова ший къамаьл чакхдоаллаш.

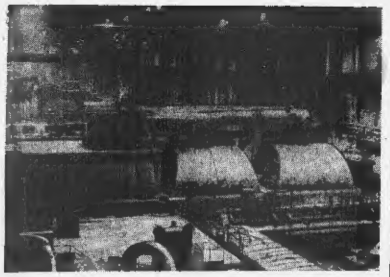

КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Назаровски ГРЭС-е тоххаш бевш а Харьковски турбинни, «Электротяжмаш» яхача заводашка хьаьь 500 эзар киловатт низ бола ІалашмагIа воашка турбогенератор.

Сурта тIа: ГРЭС-а машиний зал. Хьалхарча илле — ах миллион киловатт низ бола ГРЭС-а ворхIлагIа энергоблок.

Ю. Борвина сурт.

ТАСС фотохроника.

ТХЬАМКА КХЕДЕ БАЬННАБ

Хоаш да, тхьамка эггара дукхагIа кхаьлегIа дешачи пунца цхьана юрта боахаме пайданагIен бола культура хилар. Цудухьа из кхеяра къаьстта чIоагIа уйла тIайоххий республике лоам дадача боахаман кулгалхоша.

Тхьамка леладар пайданегIа да къаьстта лаьтта кIезига долчеи болх бе дах дукха болчеи боахамашта. ХIана аьлча, цхьадале, болх булургболча наха бе болх хургба, шоалагIа-дале, тхьамка паччахьалкхене дакхха мах луш культура я. Масала, шерара сискал тоннах пачхьалкхено 29 сом лойя, тхьамкий цхьан тоннах юкъера лаьрхIача 2500 сом лу.

Нажай-Юрта района «Ильича васкеташ» яха колхоз, ше кIезигIа лаьтта дола а болх булургболаш дукха нах бола а лоаман боахам хиларах тарре, тхьамка кхеде йолаелар. Дуккха хабар дац, хьалхарча шера тIакхаьча халонаш йоккхий яр, из маьхера техническа культура кхеара агротехника йовзацар колхозхошта, дукхагIа дола лаьтташ ахк дийрадар, хIаьта уж хьаьиаш саг а вацар, тхьамка кхедара кIийле яцар. Нул сенгIа ший рассада а яцар колхозага.

Иштта хьале йолча колхозо 1966 шера эггара хьалха 15 гектара тIа дIахийра тхьамка. ХIара гектара тIара 6,3 центнер тхьамка гулдир, планагIа 10 центнер гулъе езача.

Дуккхабараш кхерабелар, доадамболаш хIама дац хьахинзар, кхыметтел планагIа лаьрхIа хьувкъам а хиннабац, аьнна. Цхьабакъда, дIалоладаь гIулакх юкъагIанта йиш яц,— йоахар дукхагIболча тхьамка леладераша. Колхозхошта хетачоа рагIа а хинна, 1967 шера а тхьамка дIале лаьрхIар колхоза правлене. Цу шера 45 гектара тIа хийра тхьамка. 1966 шера шоаш даь гIулачхаш тоъкаа а деш, тхьамка дIадера кийчо дикагIа йир колхозхоша цу шера. Тхьамка дIадера кийчо е балаьчуя тIехьагIа. Дукха колхозой тхьамка кхеяра болх шоайла хьалхагIа дIаболабаьча доалахарча Куйбышева цIерагIча колхозе баха хилар цар опыт хьаIочаш.

Цу дерригача гIулакхаша тешаш баьккхийтар. 1967 шера 45 гектара тIа дIадийначa тхьамкий хIара гектара тIара 9,7 центнер лаьккхар.

Пятилетка кхоалагIча шера тхьамка дIадера кхы а дикагIа кийчо йир колхозхоша. Яхача гурахьа зибь ахкар, тоъал яхо дацар, шоай рассада кийчъйир хьалхагIа а тхьамка дIадогIаргдола ханаш хоалайир. Дикa дир тхьамина гIулакх из хьатIадаьча а, цудухьа гурахь баккадиначa тхьамкий 12,3 центнер лаьккхар хIара гектара тIара. ПланагIа лаьрхIа хиннача 30 тоннаьа меттел колхозо 61,5 тонн яьккхар, вешта аьлча 205 процент кхоачашдир тхьамка чудара план.

Тхьамка кхедеча башха-дика тохамаш даьхар дуккханеша. Масала, Межидова Зайрата планагIа 0,20 гектара тIара 2 центнер яккха езача 7,3 центнер яьккхар, е 365 процент кхоачашдир цо план. хIара гектара тIара 37 центнер цул яа. Гектараш лаьрхIача хIара гектара тIара 31 центнер яьккха хургъяр ше леладаьча ахаь тIара Гакаева Хавано, 33 центнер — Боранова Шамсудина, 34 центнер — Алибекова Эдильгире, а. кх. дI.

ТIагIертта хьайгача кхы хинар шоаш лоархIаш, цу колхоза тхьамка леладераша дош денна, В. И. Ленин ваьча дийнахьа дена 100 шу дизара сийна къахьегаме ваьхе а эта, планагIа лаьрхIача 45 гектара метта 60 гектар тхьамка дIаде а планагIа лаьрхIача 10 центнера метта хIара гектара тIара 17 центнер тхьамка чуда а, е хьувкъам лакхбара илан 170 процент кхоачашъе.

Межидова, Алибеков, Гакаева, Гилаева, Боранов, кхыбараш сийна болча хьалха латтача тхьамка леладераша доккхагIа тIаьш социалистически декхараш — хIара гектара тIара 40 центнерагара 50 центнерага кхачалца тхьамка чуда.

Уж дIаэнига декхараш дац, цхьабакъда, кхоачашдулургдолаш, да, нагахьа санна цар кхы а чIоагIагIа хьинар яйдаь къахьегаг, колхоза правленеи партийни организацеи оагIонгахьара царна дикаа новкъостал хуле.

Шеко яц, шоай хьинарах бIубеннa бола «Ильича васкеташ» яхача юртбоахама артела колхозой. В. И. Ленин ваьча дийнахьа дена 100 шу дизара сийна шоаш тIайийна доккхагIа дола декхараш дикаа кхоачаш а даь, беррига къахьегамхошта оаз йолча баьча юбилейна баха боастIача тайпара кхаьагIоргхилара.

Г. МЕЖИДОВ,
колхозоа цента партторе агроном.

СИИРДА ВАХАР БАХЬАН

Советски Iаьдал доаккхаш вай мехка лаьттача кирача тIом тIа доккха даькъа лаьцад денца долча гIалгIай дIаштача саго, майрача тIемахочо, эрсий эскара кадрови эпсара (капитан) Джамбулатов Исмала Исрафила.

Цун биографега хьажача хоа вайна Исрафилха вахара шикъ мел чоалхаме ба. ДIаинигача кIаьнка кхо бутт баьннабар цун да лечa хана. Дешарах цхьаккха а дай на довш йола кхалсаг Джамбулатова КIони хагийча берашна йисар. Атта дацар цуна дIаинига кхо бер хьалкхеде. Цхьабакъда, мар вевна йисача кхалсага бала бIаргабайра цун таргарча наза — бен дисна бераш кхеде а царга дешийта а. КIоне шин тоно да хиларах дIанагIа вола кIаьнк Исрафил кадетски корпусе дIадоа аьнна дийхар. Дехар кхоачашдир.

Цхьабакъда, ше кадетски корпусе дешаш волаш ший юртаца, къеча гIалгIашца хадданза бусам лоаттабора Исрафила. Цо торо хилийтар пачхьалха Iаьдало къеча наха тIалоаттаду къиза Iазап довза. Кхетале баьлар из шин дай-мехкагара хьал, баькъа кортамукъалента бода никъ бовзацар хургволча эпсара. Иштта чакхъяьккхар Исрафила кадетски корпус.

Дийнца воаллаше пачхаьа эскаре гIулакх де вола къена эпсар. Нале а, къеча нахагарча хьала уйла ецг. царнара бусам на хоалабеш вар Исрафил. Из баккхъ волаш де дезачул, ше лаца безача наькъа кIоаргагIа уйла е ваьлар из. Цудухьа революци йоалаьдушешь а кхеталир на мехк нийсача наькъа боккхаргбараш, къеча, лоалла лаьттача наха кортамукъале дургъяраш большевикаш бола. Цудухьа 1917-ча шера кадрови эпсарех эггара хьалхарчарех Советий Iаьдалтахьа ваьлар Исрафил. Граждански тIом лаьттача шерашка Цикунов Орджоникидзе лаьттача Редантски партизански отряд артиллерист хилар, цул тIехьагIа — командир. Пачхьа хана кадетски корпус а эьнха революци къоабалъяьча эпсара шин гIулакх миштта кхоачашдеш хиннад дахьоикт укх документашка. Хьалсарг вайх яа:

«Советски социалистически республикай Революционни военни совето РККА 10 шу дузаш Сийлахьа грамота лу хьона 1918 шера Редантски сотне командир хьо волча хана Владикавказе социалистически Лай-мехка моастагIашта духьала къахьегамхоша лоаттабаьча къовсама къонахчал, хьинар, майрал гойташ Iа тIом баравь».

Кулг яздаьр: ТIема-Форма гIулакхашта волча халкъа комиссаре СССР-а Революционни Военни совета председателен заместитель.

ГIалгIай партизаша, доналах, гIулакхех лаьа вийтта партизанех Буро тIа хиннача Терски республика Советий съезда делегаташен граждански тIом тIа лаьъ доазахаш хIиначарна Шеча Байракха орденаш хьежаь комиссега яздаьв каьхате а.

1918-ча шера цхьайттлагIча августе Советашта духьалаьча бичераховски баьлара тIом болабир горех Владикавказе. Цар дегальцадар съезд йохае, большевикаш боабе, городе кIайбарий Iаьдал оттаде. Редантски партизански отряда артиллерист вар Исрафил. Ша санна летташ топнийи пулеметийн пхорч доллаше а агтаре хьалхарчарца чуйера из городе. Из сиха кхет Владикавказерча гIулакхех. Цхьабакъда, кхы а дикагIа кхетаду городе болх беш хиннача Терски республика Советий съезда делегаташ моастагIашта карабахийта йиш йоацилга, горол кIайчарна кара ца яхийта хала хургдолга. Дукха ка йоаллзар хIамах дика сакхеташ волча эпсара. Цун сотне Молоканскиi слободана къахьегамхой новкъосталца сиха дIалоац Ольгински улицагIара банни, чона тIийи, юхатох кIайбараш. Иштта, дукъа лаьцар Исрафила съезда делегаташ моастагIех кIелхарбоахача.

Цу дийнахьа йоаккха котало яьккхар цIечар. Исрафила пухгалдеча батарея кIайчар позидеш йохайир. МукъаваьлЗхар цу дийнахьа моастагIаша топаш тоха кийчаь хийна тIаь вийтта красноармеец а Августовски событеш йолча хана бокъонца дIаволз къона эпсар деналерча гIулакхаша тIема гIулакх довзаш а кIайбаранта духьал майра латаш а хиларах. Буро тIа лаьттача Шеча эскара цхьан лаькъа артиллере начальникалла хьожаву Исрафил. Революцена тешаме а дехал холаш а ше хилар хьагьокхош кхоачашду по шийна тIадилла бехктокхаме гIулакх. Эш-вашоча хана, моастагIий чIоагIагIа тIагIертача тохача йоккхача топа хIара пхо моастагIчоа меттахьа кхетар. ТIом беча хана эггара кхерамегIа, халагIа йолча моттигашка хулар Исрафил. шин хьокхамна красноармейцийи царна уллун латташ болча гIалгIай партизанийи дегаш ура а уйттадеш.

Цхьабакъда, боккха бар кIайбарий низ цу хана. Дукха хи ялалехьа Владикавказе кхаьчар Деникина бIу. Доладелар лирача тIема денош. Цхьаь бетта духьала лаьттар Шеча Эскара доакъош, Владикавказера болхлой, гIалгIай партизанаш Деникина бIуна. Цу тIем тIа а денална духьал лаьттар моастагIашта Исрафила артиллеристаш. Цхьабакъда, дукхагIа бар кIайбарий низ, цIобарий тIехьашке бенла бийлар. ХIаьта Исрафила партизанашка цхьана Балте гIолла ТийрлаI дохьа ваьлар. Цигара гIалгIай партизанашта Владикавказерчен ГуржегIа бода тIо никъ дIалаьца лаьттачеи кIайча казакашта хадлапза налеташ йора. Шеча Эскара Деникина бIу хIалакбалийца йолча хана моастагIчоа тох-тохар меттахьа тохаш майра летар Редантски салтий. хIаьта Исрафил даим хьалхарча муIарашка хулар Деникина бIух латаш. Шеч Эскар Къилбаседа Кавказе кхаьчача цунах дIакхет Исрафила отряд а.

Чакхбаьлар граждански тIом. Советий Iаьдал чIоагIделар ГIалгIайче.

«БIалла шеко а йоацаш ала йиш я, — яздаьд Сергее, — Къилбаседа Кавказе доалла лаьттача халкъашта юкъе санна цхьаннахьа а Советий Iаьдал тIайийца ца хилар». Цхьабакъда, лохъалийта йиш яцар фел, чIоагIделар Шеч Эскар, хIана аьлча дукха бар доазол дехьа а вай мехка а къонача Советий Iаьдала моастагIий. Дика кхетадора из гIалгIай эпсара а. Иштта, 1926-ча шерага кхаччалца Шеча Эскаре гIулакх деш хилар Исрафил.

Турпал сурт яа дарра довзийтара массехк дош ца аьлча далаш Краснодарски артиллерийски командни курсашка волаш шин курсанташца цун хиннача доттагIалах. Вешта дикагIа хургда цар шоай командирага дайта каьхат ше долча тайпара дIадоэзийтача:

— «Тхона, хьа курсанташта ноккхагIа вола новкъост кулгалхо вар хьо, хьона довзар тха кьашташ, уж юкъарча гIулакха новкъа а доацаш кхоачамдора. Тхоца болх беш хьо дукха хиннавеце а, Iа тхоашна баьча балхах боккха пайда ийнаб оаха. Шеча Эскара юкъе кхетама болх бара эша знанеш кхоачам боллаш карлерзайтар Iа тхога.

Хьоцара къасташ оаха их, вай бу пролетарски болхи вай пролетарски вIаши кхотадеш хилар Советски Iаьдал дIахо а чIоагIдара дикка гIо долга.

Новкъостий салам-моаршалца, хьа курсанташ».

Цу каьхата кIал 135 кулг да яздаь.

1926-ча шера ше дийха а дийха запасе воххийт Джамбулатов. Цу шера дешар вахар из Гроски педагогически институте. Из бисте а яьккхе педучилище дешара даькъа заведующи волаш болх бу цо. Цига а чIоагIа сий дора цун курсанташа. ТIем тIа санна майшаха вахара а шин гIулакх тIехьика леладеш вар Исрафил. Цо кхетадора вашача хана Советий Iаьдало дакха сийрда вахар бахьан лата пийча бола тIемахой кхебеш шо вола. Цудухьа шийна ховр хьинар кхоадаш цо ше хьаллаьна доархIаме гIулакх лерттIа кхоачашдора. Цига болх беш волаш Исрафила еннача характеристика йахьокх ше хьалаьна моллагIа гIулакх тIемхашта делалергдолаш из хилар: «Дика организатор, активист-общественник. Методикаеи практикаеи диллата дика кхеташ вa, шин декхараш а тIоэла гIулакх а дерттIа кхоачашду. ХIаьта вахара йоккха опыт йолаш хилар торо хулийт дешархошна тa, царна ше воалийта. Политически кхеташ ва».

Иштта да лоацача характеристика тIа цох лаьца белгалдер.

Советий Iаьдал доаккхача хана моастагIашца майра латаш санна, бIубеннa къахьегаш вар из керда вахар дуллача, шин низ, хьаькъал, говзал дIатедар цо хахвъа ираз бахьан лоаттабеча къонсаме.

М.-Р. ПЛИЕВ.

ТЕШАМ

Буруведтарий бригIадара сиха йоалаеш йолагIа вахтоа машина СамкуIашка яхача буре тIехьагIа в. Цул тIехьагIа машинахьсал йа тIех а дьле аьрда оагIорахьа дIахьовз из. Массехк минут йоллашехьа гучайоал буровой вышка. Машина тIера Iо а баьла, буруведттараш дIатIа бедалу шоай вышкана. Цигача дIалоаттту цар лаьттан чопаш тахкаре дIахо дола балхаш. «Зама — боалача буровой вышка ...лла хьежайа санна хетт буруведттарашта. Эггара хьалха шига буруя тоха дьйна дагадеаача, массане а цхьатарра йоалаш санна цIе даьккхар яцв. Бородацке бригада.

Буруя тохача йоахха ...ица цун, шин болх дика бола, е йоагIача хьисапе расчет до хIара метр буруя тохара, цудухьа дукххача шерашка лакха къахьегама толамаш доахаш хьавоагIа В. И. Ленина орден лелаш, эггара хьалха тIерчеи кIаларчеи мелашка мехкдаьтта гучадаьккха Иван Михайлович Бородацкий.

Кердача Карабулак — Ачалкъа яхача майдане мелови мехкдаьтта даккхара буруя тохача чIоагIа халонаш нийслора. Цудухьа шийна хьалхашка латта декхараш бехктоккхаме долга кхета а деш, шин опыт бригадерча буруведттарашта дIа а луш, хьинаре къахьийтар иов. Бородацке. Цхьа минут балха ха дехьа йоацар.

Карабулакски буруя деттача контора бригадашта юкъе эггара хьалха коммунистически къахьегама сийдей цIа яьккхачарел я из бригада. Цу цIера сий даим лакха лоаттаду бригадо, — йоах Карабулакски буруя деттача контора партийни организаце секретара А. Н. Ткачёва. — Цу бригадаша укх шера енна план кхы мел йолча бригадашта енначул локкхагIа яр. Керда техникеи дикагIйола технологии буруя тохача юкъе а ехьаш буруя тохара сухал лакхъярах хадал хьалха кхоачашдеш цо шера план. «Грознефть» объединене берригача буруведттарашта юкъе эггара хьалха баьккха толам бар наь ХIаналехьа цо теха буруя 4291 метр да. 1240 метр кIоаргал долча лаьттан чена 11 дюймови техническа колонна Iотуяхийта кийчхуш я хIана бригада. Болх чIоагIа бехктоккхаме ба. Геологашта хетачох чокрански тIоэлашта тIакхача ...шетраш мара йисанцар, хIаьта царна тIакхача массехк бIаь метр буруя теха дийзар цар. Царна тIакхачалехьа дохаде дезаш чIоагIача ...родий тIоэнаш нийсдьхарах ... эсташ хулча дийзар.

...юнта ...хьа хана ...то лакха къахьегама толамаш ...ха? — цу тайпара хаттарца вистхиле ху Бородацке Иван Михайловичага. — Доацца шин ду цо: «Хьинаре, берт тайпа, шоай балха дика бевзача буруведттарий кулгех дола беркат да из», — ... Паред бо къахьегама ... буруведттарий гIоача: Бураев Василий, Горохов Михаил, Пахомов Виктор, Глазунов Владимир, лабораторе Зубова Антонина, кхыбараш. Мелла дика болх беш хиларах нагахьа санна буруведттарча балха тIа гIалат дола ... доацар хьалех. Масала, буруведттарча Пахомов Викторе цигахь дукха да йоаццаш буруя тохара сухал лакхъяра шин ... дейнах буруьял инструмента ... хийтар. Из ше дьхьа дIахайтаддар буруведттарий ... Лоацца аьлча буруя тохара технологи тохкар дар из. Из бахьан долаш цу бригадо дехарах балха тIа гIалат даьча буруведттарчоа бо боагIа бехк бир контора директора.

Цхьа деваа сихха бадх тайпа къахьегаш а дукххача хьанех нака болх бу из бригада. Цига ба нохчий Д. Кусарпев, З. Дудаев, дагестанхо Г. Гайдаров, украинец С. Лещенко, эрсий В. Курский, В. Огурцов, кхыбараш. Берт тайпа къахьегар толамий дара а хинна дIаяттад кига. Цу бригадо хьалхиебаь дукха ... специалисташ ба хIана тайп-тайпара буруя деттача бригадашка балха тIа хьалха латташ. Дукха ха йоалаш цига балха вера Д. Кусарпев. ... тIайийнар из массане а. Ба хоэп дIа а салаш, сиха балха ... кхаьерзайтар кулга. Укх денош буруведттарий гIоача йуьхагIа разряд схьой ... баьхлочоа.

Дукха балхаш цу коллективе юкъе коммунисташа а. Бригаде дог ола шерех. Цига чIоагIа лоархIаши сий деш ва коммунист В. Кошелев, И. Сурин, Я. Михайлович, кхыбараш. ЦхьоалагIача майта кхачалехьа хIана шоаш буруя теха сихаллина йисте а яьккха мехкдаьтта кIела тохийта декхараш тIайийцах бригадо. Лоархlар кхоачашдеш ... а цун. Из декхар цар тохалца кхоачашдергхиларах теша мегаргва.

А. ВАНЯКИН.

ГУРЬЕВСКАЯ ОБЛАСТЬ. Узеньски мехкдаьтта доаллача моттигера дийнахьа бусе доаккха яоача доазар 15—16 эзар тоннига кхоач. Укхазара дIайолалургьа дунеи тIа эггара а йоккхагIйола, чугIоалле хIадоллаше мехкдаьтта дIоахасргдола нефтепровод. Валлаш деш ба «Уралнефтегазстрой» «Омскнефтегазстрой» яхача трестанашка тIоалоагъерош. Нефтепровод йилла ... В. И. Ленин ваь 100 шу дузача ...

Сурта тIа: нефтепровод ... хьелш двакъ тIа.

Г. Копченкова сурт.

ТАСС фотохроника.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛЕРАГIА

Укх шера 17 декабре арадаьннача «Сердало» газета тIа кепа тохача «Хьалхарч майрал — пайдене гIулакх» яхача статья тIа «Сингопторг» тресте ... А. Джамбулатова нийсо гучайоах продуктага дIадеддар ... бахьан ... аьлча ... дукагIа ...

1960 — 1970 шерашка дукх дукхагIа ... НохчI-ГIалгIай юртбоахама министерство оттаьча мероприятеш тIа наьбьета таркам тIабахийтар хьаккарч лелаш боахам дегIобовлабар. Укх ...гIача шин шера республикана яркI хьаь а кхаьба 210 эзар хьакха пачхаьалкхенга дIачуяла. Йоаргйолча хьакхий дийна доаза 100 килограмм хургда.

Р. АБУЕВ,
республика юрта боахама министра заместитель.

ГIАЛГIАЙ ИСТОРЕ ОАГIОНАШ ДИЙНЛУ

Тбилисе арадаьннад «Кавказски этнографически сборник. Лоаман гIалгIайчен этнографе очеркаш». 1962 — 1965 шерашка Грузински ССР Iилмий Академе истере, археологе, этнографе Нохч - ГIалгIай этнографически экспедицо йоаккхача коллективо гулъяь керда материалаш юкъеяхай.

Сборника бахьтеккаме редактора, экспедице кулгалхочун, вевзаш волча кавказоведа, профессора А. И. Робакидзе сборника яьаьча дешахьалхен тIа чIоагIагIа тешавеш хьаьойт из сборник шин хана арадаьнна хилар, из Iилма поархIам болаш хилар «Кавказехьа гуркийн вайнахьен ...шкъашта юкъе исторически дьакхинена доттагIалеше доагIа, низ кхачаш даь хIама да из. Советски Союзе дерригача халкъаш сийрда кхоане чоллаш деча гIулакхе кеньедергдолаш да из», — аьннад цу тIа.

Цу дика кийчдаьча иллюстрированни сборникo йоагIаш йола моттиг дIалоацагIа кавказоведене этапе тIехдолча этнографически тохкамашта юкъе. Лоаман ГIалгIайчен дIахьача эшаш дукхача проблемай керд хиннa дIатеча цу сборника статьях тIехь тIайоагIача хана Iилма тоххамаш деш хIама лакаре, оттадора, концепцеш оттаре вайнаха этнографе керд хургья.

Из сборник дIадолалу «Вайнаьха этнонимика дешз» яхача Р. Л. Хорадзен А. И. Робакидзен статьяца. VII—XVIII бIаьшерашка арадаьннача йоазош тIа йола вайнаха племай цIераш хьехара, цар чулоацама. Лексикаца хьакхъаьша IилмахоштаI ... теша бола йола критически обзор а дие мегаргда цох, хоаш ма дий сборника тIа оттадеча декхарашца хьалхиа а лелеш, авторашь керттера таркам тIабахийтаб Лоаман ГIалгIайчен этнонимика. КIистаи, дзурдзукаш, гаргараш яхача племай цIераш йоаккхаш бола авторий ... тешаеш а, гуриейи эриалой... Веазаш тIа цар ... гIалгIай бола ... гуча а йовлийна.

«VII-ча бIаьшерай арадаьлай географе тIа ... йоазош бола дурдзукий цхьаьнатIийн племай хьекъаьа авторашe йоаллаш йола аргументацеш йоазе яц.

Цхьабакъда, бIарча хьашийца статьяй дикка наьль а, ГIалгIайчен юкъерча бIаьшерашкарча этнонимах вайна хоаш дар дикка кIоаргIа дергда.

Iилма чулоацамга диллача «Лоамарча гIалгIай юртаеш укх чубаьха моттигашка яха А. И. Робакидзен статья кхы а боккхагIа лоархIам болаш я. Дукхаеи культура памятникашца, исторически преданешца. кIама хьадеш бола балхаца цхьаьнабола тайп-таьпарча бытовой обеорентельни духьала сооружинешa доле дейкой тохкамаш ду автора.

А. И. Робакидзена кардагIдеш йод эггара хьалха Нохч - ГIалгIай архитектура эггара керттера йола лоаманий башхаленаш белгалъяьза, автар кIоенашта оттадеш доле зодчества маьлбузеш маьхболаенийи вариантешта юкъера доазула Тарлой, Никарой, Малхасте, Мешта эгIараш санна йолча лакхача лоамашкарча архитектура лоархIам цо беш оттадеь дола а. Цо йиш хилийтизар А. И. Робакидзега Лоаман ГIалгIайчен, лоамийн Нохчичен централийи маьлбоалени дейкой архитектура се-отношенех доле дешамийи чаккхделлаца къоастаде.

Iилман лугь керда хIама да йовза босталадалца йоле тайпан гIалгIай хьача а кIаьнк гIалгIаш цу лаьча социальни хьагьахьа йиэза бокъе йовцаче тайпай прослойка вайнахьа общество хиларах автора бахкин зем. «Коотамушъ хьина общиннеаш бекьалуче ке не хьагьаьаена, феодаленаш а хиина дIаоттадаш деттача налх хьелетели немхишдеш цр гIалаш, — пийш яьду автора 85 оагIон тIа. Из чIоагIа нийса аьнна а да.

Дер шина дIаниских нийда эдара цхьадола дешаш дувц нохчий писатела Х. Д. Ошаева статья тIа. Цо геттара дика доашаш дувц вайнахьа духьала шоай доле бе доаллаху герз туо долга. Iад гIалгIай дешй хинна хиларах. Цхьабакъда дIоенаш лоравий ехкарий кхувсача герзаш духьа тIа а вийрзе, автора хIама цо яхаза XVII-ча бIаьшеренга кхачалца дуллаш доле герз зинадац вайнахьа йла цийча ва автор. Из бахьан долаш поалахарча къамел гIаьиадиса кулача оттабу вайнах. ХIаьта эрсий йоазош тIа дувцилга йоацаш тешал ду нохчашен гIалгIашен (шоалагIчарна дика довзаш а да из) доалаш доле герз XVI бIаьшерe юкъе цхьaчча хана дика леладаьлга. Юхьанца топаш йоцдалаш бIаьнийча нахага мара хиннеаце а, гIалаш ыш зиний укх кхувса моттигаш а юташ. Цу гIулакха чIоагIа дешабеш зиннеб крепостий лоархIам.

Лоаман ГIалгIайчен социальни гIулакхаш тахки Р. Л. Хорадзен А. И. Робакидзен цхьана яхьаьча шоалагIча статья тIа. Эггара боккхагIа лоархIам болаш да гIалгIай социальни терминологи тахкар. Цу тIа авторашъ гаш лоаман ГIалгIайче кхоъ социальни прослойка хиларах (лай, юкъара каьцъан, эздий), шоай тайп - тайпара бокъонаш декхараш а долаш. Из дош хIама а къоастадара гаьна дале а, автораша юкъера а йоах: кшеко яц привилегировании сословеш хьахилара процессаца цхьана хулар йоккхий оборонительни сооружинеш хьекилара процесс е».

Из дош вайнаькa сословеш отношенеш дIахо йодача хана йовзара лерда лаца мегаргдолаш а перспективе йолаш а да.

Сборника тIехьа тIайоргIа «Лоаман гIалгIай юртарча вахара цхьайоле оагIонаш» яха статья Р. Л. Хорадзе яхьаь я. Цу тIа дувц общиннай къаьст-къаьстача доагIений, цоний, зьуний доалахьенах, юхедиса тайп-тайпара гIулакхаш, Цу даькъе кореаь материалаш таккаро йиш хулийт уж хиина хилар довзарал совгIа, юрта община тайп-тайпарча тайпашта ехьалуш дIаялара процесс йоаза а. «XIX бIаьшера цо мехкачара долеш хьадена тайпах родовой организаци я аьнна ала йиш яц,— йоах автора. ТIехьагIа хьалинча патрономически хIама дац из, гаргара йола, бакьда родовой йоаца организаци я из» (оагI. 177) Автора цу тайпара еш йола обобщенеш кхы а чIоагIагIа тешаваш хул поалахарча халкъий (сванний, хевсурий, мтиулий, эIирий, кхьичар) этнографе материалий тешалашца йистача.

Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама института этнографе И. М. Саидова йоккха йоаца статья вайнахьа мехка яхел юхецаш я. Мехка хIамах лаьца мел дола литература, фольклор, полевой материалаш гульяьа бекхарае хьенинечох юьвь я из. Иштта баьча тохкама йиш хилийтай мехке кхел хьекилара генезис оттае, цун керттера функцеш йоаза, ГIалгIайче меттел, Нохчийче а из дIа-юза кхаьча меттигаш йоаза.

«Лоаман ГIалгIайчен дозала общинах юкедисараш яхача шин статья тIа В. Дж. Итонишвили бувц нохч-гIалгIай дозал, дозала общинах юзебиса 3—4 ноалах латта дозал.

Гаргалон цIераш (терминаш) ювц Н. В. Джавахишвили. Лоамарча Нохч-ГIалгIайче безача нахьа социальни гIулакхаш догIоазара процесс йоазара дика гIо дергдола материал хургья цох.

Б. В. Гамкрелидзе шин статья тIа дувц лоамарча ГIалгIайче вайбаш леладар. «Доаза деттар, шурех продукташ кийчъяр, уж дIаоттаь лоаттар, кар, кьайбаш летта моттигаш цIеньяр, кьайбаш доаладалга ... дараш традиционни чIоагIа догIа, денеи хиннад, — йоах автора (237 оагI). Цо цхьадена даьвье довзийт гIалгIай общество социальни ... а, ... дола ... доагIонаш шоай доалахьа ... хинна хиларах доагIа из. «Из болча тайпан тIарча цхьабелча ... наша а а шин хиннай гIалаш, — йоах автора (оагI. 242).

Сборника тIеххьарча статья тIа дувц (автор Г. Г. Гогочкори) вайнаха цхьаьргаш ... дIаштIера даь дукахча ... вайнаха цIенош.

Иштта а лоацца аьлча цу сборника тIара статьяш. Из сборника болхача безамца доала дог догIа, дукхa хIама довзийта ...

Цу тайпара дола ...чоагI дешца ... арадаьннача лоаргIа ба из сборник арахьаьлдарна.

В. ВИНОГРАДОВ,
Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама институте ... этнографе отдела заведующий.

Лакхача къахьегама толамашца чаккхдаьккхар пятилетка кхоалаг1а шу Грозненски мебельни фабрика болхлоша. 120 процент шера план кхоачаш а еш къахьета дика къахьийгад Жданова Галина кхерте латтача отделочницай бригадо. Дикен т1ехдикен хул цар продукци. Цу бригаде хьнаре къальег ин. Андрусенкос, Сарбиевас, Давыдовас, кхьчар.

Сурта т1а: (аьрдехьара аьттехьа) хьалха латтача бригада отделочницаш Р. Андрусенко, Р. Жданова (бригадир), З. Сербиева, Н. Давыдова.

Д. Васильева сурт.

ХЬАТ1АДОАГ1А ШУИ Д1АДАХА ШУИ

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ОБЗОР

Д1адолаш латт 1968 шера т1ехьаьра денош. Даькъала лупаш открыткаши телеграммаши ухийташ, деаде кийчонаш еши сардаг1аьннен х1ананз а вай на1арех чуг1ерт Керла шу. Цхьабакъда, керла шу даькъала лупаш кадаш текъаде айдалехьа, хьалххаг1е а дезз хьайоаг1ача традицег1а д1адахача шерага юхахьажа а сатессаш керлачунта б1арг лакха а бевам боаг1а наьха.

Социалистически мехкий халкъаш йиза бокъонаш болаш за шера хьабенача наькъа лувра итогаш е. Хьалххаг1е а язьча лоарх1амег1а, экономически в1ашн новкъостал дара Совета членаш долча социалистически мехкий промышленни продукце боарам 1967 шерапа шийбенча барх1 процент лакхбеннаб. Из дукха а лакхаг1а ба 5 процентал к1езиг1а мара продукци дукхаг1а ца яьккхача капиталистически мехкий лазамо болча боарамал.

Экономически т1ема - политически низа новкъосталца социализма позицеш бухьяха г1ертарах шоай х1ама хургдоацилга ког тийшачул т1ехьаг1а империализмо т1а-т1а дукхаг1а ког г1ортолга ю идеологически тийшача балхех. Национализмех юхенисарех пайда а эцаш, вежарашха долча мехкий халкъаш в1ашаг1лаха, социализм хьалъеча халкъаш т1аккхачае г1ерт идеологически диверсанташ. Цхьабакъда, из цар дийрх1ар а х1ама хургдоацача дьяхьи.

Цхьан саг1оахьара, юкъаг1аьлар дунен реакце хьаллацавах ког г1ортолга еш а чехословацки халкъа шийна карг1аьннача социалистически т1амеех даха г1ерташ а хинача Чехословакерча контрреволюционни низий уйлаш. Советски Союзи кхыдола союзни социалистически мехкаши новкъостал де серцаг1аьлар лежаращха долча чехословацки халкъа. х1аьта Чехословаки социалистически содружества д1а ма а къоастайташ. дунен акнера низий соотношени империализма аьттув барг болча саг1оахьа ца хувамийтира а йитар.

Вокх саг1оахьара, д1аьдахача шера ц1енхашта х1ама техар дунен халкъашта юкъерча коммунистически болало муд..... в1ашаг1къоастале т1ийртача социализма новстаг1ашна лийрх1арашта. Цхьоаг1о ч1оаг1ьярта бедача наькъа т1а лоарх1аме решени т1ийцар 67 коммунистически болхлойн партей вакалаша ноябре Будапеште хиннача совещане. 1969 шера мае вежараща йолча партей керда совещани хургъя вай вавалахьаца эттара сагоаг1а йола хош дунара — «Х1анзарча этапе империализманц дуьхьала лоаттабеча къовсама лоххабарш коммунистически болхлойн партеша, деррига антиимпериалистически низаша цхьана чаккхдоахача г1улакхий цхьоаг1ен».

Мах баь аьргвоацаш боккха ба цу дешта доарх1аш. Д1ахо а тупал вьетнамски халкъа шийн мехкадеш зуламаш делачу американски империализмо. Х1ара денна цхьа эзар ах эзари тонн бомбаш чуетт. «В-52» ахача аза-йоаккхача бомбардировщикаша Къулбехьен Вьетнама тайп-тайпарча районашта. Дохьаж деадла меществаш а дукхаг1а йоаржаш В1ашаг1кхийттача Штаташа.

Вьетнаме агрессора хоаккхий зенаш хиларо, вьетнамски халкъа бакъ г1улакх деррига прогрессивни адамаша хьалдедаш хиларо Вьетнама Демократически Республикана чуетта бомбаш соцалнзен Къулбехьен Вьетнам мукъаликкхара Къамин фронто лакъе а лоацаргдолаш Парижейнъ саг1оахьара переговораш д1а рьяха хиланза яргйоацачей лькхар США правительство. Цхьабакъда, уж переговораш тахаканлоца д1а ца боалуш латт В1ашаг1кхийттача Штатий агрессивни г1оазраша хьаллоацаца сайгонски администрацие бехкаг1а.

Д1адахача шера доакхий толлаш лаьхача Къулбехьен Вьетнама турпал Халкъа - лоим саг1булургбац е бомбашка а, е Парижера переговораш д1а ца йолайлийтарга а. Къамин корсамукъалем фронто биззи т1ахьожам оттабаьб цах бахача кхы а 1000 пункта. 1968 шера ши миллион сог1а къулбехьеннвьетнамец мукъаваьккхан американски агрессорийн цар сайгонски марионеткайн 1аьдала в1аллара, революционни Iаьдал оттталаьх лукклача юрташка, провинцешка, районашка.

Х1ана цу сог1а ха яьнний израильски б1у х1аллийначь 1арбий территорешкара арадоахилга отталеш йоль Кхерамален Совета ноябрьски резолюци т1ийцача деза, цхьабакъда, Гаргарча Малхбоаленера хьал хьалхаг1а а санна кхохкадення латт. Израильски б1уно х1анз а хьахетаца ОАР-агара Сирегара, Иорданегара д1адаьха лаьтташ. Израила доал деча г1озараша сацийтаца лоалахарча 1арбий мехкашта духьала гоез леттаги лалаю провокацеш, дов къоастале тигаш.

Израильски политикий экспансионистски никъ делабе в1аштIехьлоал эттара хьалха империализма низех ког г1ортолга еш из боламдаь. Израила финансовни т1емен новкъостал дарах кхоачамбаь 1ац уж т1ехьхьарбараш. Цар гуччахьа хьалхьебу агрессораш керда провокацеш леларра, царех Гаргарча Малхбоаленерча къамий-картамукъален къовсаме духьала лоаттабета къовсамера шоай гор а лоарх1аш.

Цу хьалашка дунен шерача общественносто ч1оаг1а раьза хинна т1айийнар дукха ха йоацчаг СССР кхычу мехкашцарча г1улакхий министра А. А. Громыкос официальни доттаг1ал т1ехь В1ашаг1кхийттача Iарбий Республике биньача наькъа итогаш. Деррига дунен т1а Гаргарча Малхбоалене ч1оаг1ен нийсех машар оттабара т1аерзаь политика ч1оаг1ен деррагIен чаккхьяха лаьрх1а Советски Союза хилара дола тешал санна а лоарх1аш т1айийцар Каирски переговоршй итогаш.

Д1адоа 1968 шу капиталисмэ цатаделашта шоашта юкъе монополиста духьалара бейхлой класса къовсам деr1абена шу дар. В1аьстаи юкъе Франце хьайна боккхий забастовкаш д1ахо бихьар Англе, Итале, В1ашаг1кхийттача Штаташка. Кхыча мехкашка льча забастовкашца, къахьега адамаш духкхэза а агрессивни т1ема бленаштех империализма авантюристически г1улакхаштен духьала г1уттарца. Керда шу хьат1аххача массетк ди мара ца эшаш городской транспорта болхлоша льча забастовка юкъаг1аьхар Римера г1улакхаш. Забастовка йир 75 эзар американски портови грузчико. 1лана кхоалаг1а бутт ба Испанерча Астуре горнякаша т1ахьетта стачечни къовсам лоаттабу.

Д1адахача шера капитализма поампеш ц1енхашта бухьахар деррига капиталистически дуне а чулоацаш хиннача халача валютно-финансови кризисо. «Дошо хорша» кхозза вагайир Лондона, Парижа, Бонна, Малхбузехьарча кхычо столицай биржаш. Кризиса ц1енхашта х1ама техар американски доллар, английски стерлингий фунт. Французски франк санна йолча капиталистически валютни система «столнашта».

Х1ана массанена а гуш да, каст-каста керда а юлаш уха валютни хорш — из законаг1а хила доаг1аш дола х1ама хилар. Цо хьахьокх капиталистически система къаьст-къаьста сакхеташ а ца хьокхаш, цунах органически доакхаш дола дарба дууургдоаца айпаш. Капитализма х1ананарча кризисаца цхьана лел ебыта рынкаш бахьан долаш, цхьан мехкаша доал дара хьалаш кхычар чотах ч1оаг1дар духьа лоаттабу къовсам. Селуш за дунен рынкашкара шоай партнераш гуччахьа готбе г1ертача малхбузенгермански монополей позицеш б1аргагуш ч1оаг1ъеш латташ хилар.

Малхбузенгермански монополей дер1абенача цхьах европейски континенте шоашта политически дивиденташ а г1аланъяра пайда эца сихбеннаб Бонни политикаш. Уж НАТО-рча шоай малхбузеневропейски партнеравта юкъе керттера дакъо лапа г1ерташ а тхьаь шера йиллала ха 1969 шера чакхйоалаш йолча цу агрессивни союза керттерча гальвенизатора когаметти этта хьабоаг1аш а ба.

Т1а-т1а дукхаг1а гере хьа а дешу союза керда вахар чудессаде г1ерт НАТО-на доал дераш. В1ашаг1кхийттача Штаташа х1ара шера дукхаг1а т1ема г1улакхашка д1аухийтар х1анзале а астрономически цифрал — 80 миллиард сомал т1ехдаьннад. 1969 шера 740 миллион марка дукхаг1а хургйолаш я Малхбузен Германе т1ема бюджет. Т1ема г1улакхашка дукхаг1а д1адахийта дерх1 Англе а — 90 миллион стерлингий фунтал дукхаг1а.

Из долла х1ама кхы т1а а беза мухь а хинна капиталистически мехкий экономикана а бухсоццача кхьачача — къахьегамхошта ги дода. Керда шу хьат1аххоачаш «Нью-Йорк таймс» ахача газето бохам хинна лу США экономика кхы д1ехо доазув доацаш кхохлонний, кхаш. Из «сов ч1оаг1а кхохкаддарах ц1ийенна ца 1еш — белгалдоакх газето, — к1айенний». Американски президентерча экономически совета председатела Оукана йовх, США экономикана 1969 шера хорш ухаргья. Вьетнамерча т1емо хьахилийта, американски правительство 1968 шера кхы доарх1а ца а юлаш йиса инфляции «кердача шера а керттера фактор йолаш ногарга экономика фронтар».

Хьабе болх боацаш нах хилар, нагорши маьхаши лакхлуш хилар — ишта за кхьча капиталистически мехкашкарча миллионаш болча къахьегамхой закъа а. Шадоалаш латтача шера товарий нах эзар сог1а тайпан нах бейбенний Англе. Алхха декабрь бетта розничн маьхаш т1а кхийттад 4—5 процент. Деррига товарийн г1улакхаш дарен маьхаш б1арча хьакийцача 8 процент т1акхийттад. Укх т1ехьарча пхе шера шоаза дукхаг1а т1аккхийттад маьхаш Голланде. Керда шу хьат1аккхоачаш голландски экономика министерства ц1аьха а хьахкхайкадаь, продовольственни дукхаг1а эшача товарийн маьхаш 1-ча январе дена цхьан процентагара барх1 процентага кхоачаш лакхлуш а хилар.

Дунен т1арча дег1абенача 20 сог1а тайп-тайпарча мехкашта хьалхара оккалаш болча экономически экспертаща геттара бохам боалаш йола вьволаш яьй х1анзарча конъюнктура анализ яра лаьда т1а. «Перспективни экономик» ахача журнала т1а хурголчох лаьца лупи нар. 1969 шера В1ашаг1кхийттача Штаташка «г1улакхий хьинар лаьг1лургба, д1ахо маьхаш т1адетталургба, хьабе болх боаца нах дукхаг1а хургба» ахаш. Франце «хьабе болх боаца нах дукхаг1а хилара нийсса юкъара тешам бовр кхы т1а а ч1оаг1лургба». Итале «болх ца беш латтаргда продовольственни мощностий цхьа дакъа», «Алапе лакъера г1улакхаш ниокъало хургда Малхбузен Германе. Б1арча хьайипача дунен халкъашта юкъерча экономически г1улакхий даькъе «дунен торговле боарам лакхлургба керттерча мехкашка производство эшаллар а цар финансовни экономе режим юкъе йоалаяр а бахьан долаш».

Ч1оаг1а корзаг1аьннен кхоана доаг1ача денах б1убенна боапаши кердача шера чудолл капиталистически дуке.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

Унахц1ено: Мишта лораергья из?

Ц1И ХУВЦАЛУШ ВОЛА «ЗУЛАМХО»

ТХОНА, лорашта, каст-каста хоз: «Лазар де грипп а? Насмарк, из-м... В1алла кхераме а дацар».

Селлара г1алат долаш йола уйла мичара хьайоаг1аш я? Гуччох, грипп дукхаг1а йолча хана атта чаккхдолаш хуландаь хета хургдолаш да из. Цхьабакъда, лаьрх1а хьажа а хьежа из лазар вай кхетадаьчул т1ехьаг1а хоргла тайна грипп вайна хеттача тайпара атта лазар доацилга.

«Грипп» яха дош французски меттиари да. Перевод яьчул т1ехьаг1а цуи ма1ан да «т1ахьедар», «хьалоцар». Шеро ше белгалдоакхх цу лазара керттера ма1ан. Белгала грипп ц1аьхха кхеташ а бахеча наха юкъе шера д1адаржаш а лазар да, цкъоза б1арча мехкаш а кхьметтел континенташ а чулоацаш.

Адамий хир хоадалеш долча чума, оспа, холера, тифий эпидемеш дунена довз. Грипп мадарра аьлча эттара ч1оаг1аг1а д1а-юха доалаш, массанахьа даржаш, е оалаш ма дарра, эпидемически ма1ан долаш дола сихха шо цаг1 мара доаца лазар долаш дус.

Дукхаг1ча даьхьне нийслу шошоаш къаьст - хьаьста а йолаш, цхьабакъда, шоайла д1ашн ч1оаг1а тара а йолаш йола лазара формаш: грипп «А», грипп «Б». Гриппаг1а цамогаш хул берригаш цхьатарра х1ана хилаи яьнна, боккхаг1а бараш санна бераш а. Х1ара сага дика йовзаш я лазара керттара белгалонаш: мераж 1оухаш, корта лазаш, дег1ацара т1ех йовхал. Гуччох, цудухьа хургда унахочо ше шейна а цун гаргарчеи боаззчеи наха селлара атта «грипп» аьнна диагноз оттаяо. Х1аьта из бахьан долаш дукхаг1ча хана доккха г1алат а ду. Г1улакх вишташ аьлча, ч1оаг1а даржаш дола грипп лазараш дукха да, шоай т1ерча белгалонех гриппа 1алмахьте тара а долаш, цхьабакъда, кхьча бахьанех хьа а хулаш. Лораша царех каст-каста оал гриппа тара дола лазараш е садоахача наькъий катараш. Гриппа эпидемешта юкъерча хана цу тайпара лазараш дукхахоза а дукхаг1а хул грипп.

Грипп йоккхийча городашка массаза а дикка дукхаг1о хул юрташкарчул, х1аьта цига б1арчача шера грипп хинна моттигаш гуча а юв. Гуйран - 1ан бетташка лазараш дукхаг1а хул.

Гриппа эпидеми хилара керттера бахьанаца малаг1аш де? Хоашда, инфекционни лазар текха кхына сага организм къаьстта ч1оаг1а ч1оаг1лу (иммунитет йолаш хул). х1аьта д1аьхххача хана йисе а е лоацачча хана йисе а шоалаг1а из цамогар т1а ца лаеш а юс. Масала, корь, скарлатина, свинка яха лазараш цкъа текха яьнначул т1ехьаг1а кхы в1алла т1а а эцаш. Грипп ца хулаш деккхеш ши-кхо шу мара. Цу тайпара лоацачча хана организмо лазар т1а ца эцар а шай тайпара хул: «А» гриппах цамогаш хиллача сага иммунитет цхьа юккъа хуле а, миччча хана кхеrа йиш йолаш да «Б» гриппе кхы тайпа гриппа тара дола лазар.

ГРИППА вирус ше йовзийтаргйоацача йоалаш даим хувцалуш йолча къайлат1арча лазабойнийча нийсъю. Шой белгалонаш даим хувц цо. Из процесс белгалаларча стадега кхьачча хана керда тайпа вирусаш хьохила йолалу сага организм духьалъотталургйоацача а йоаккхаш. Масала, 1947 — 1948 шерашка хьахилар «А1» аьнна ц1е тилла «А» гриппа шой тайпара вирус; 1957 шера — дуккхача нахах азиатски грипп тьоалаь «А2» яха тайпа. Укх т1ехьарча деношка хоамаш арадаьлар Къулба - Малхбоален Азе керда тайпа «А» вирус гучаьнна хиларах (Гонконг) х1аьта вирусеи гриппа цу кердача форма йоккха эпидеми яржара кхерам кхьера а балаш.

Эпидемеш гриппа вируса хьаьнарча тайпаша а хьоалергда, нагахьа санна хьалхаг1а эпидеми хиннача т1ехьаг1а тоьал (шинкхаь шерал к1езигаг1а йоацаш) ха д1а а йояле, наьха организм лораеш хиначча шозий тоьал доккха дакъа цу хамале вирусаш духьала отталургдоацаш эша а деннадале.

Грипп дукхаг1ча хана ц1аьхха дага а доацаш д1адолалу. Вирус дег1аи летача дено лазарца юхьенера белгалонаш гучаялалца цуи дениx шин бийсаиx т1ех ха юкъейолаш, х1аьта цкъаза массехк сахьат мара а долаш. Дукхаг1ча хана лазар доладеннначул т1ехьаг1а дена дийн бийсен даьлча е д1ахорча деношка мераж 1о1аха йолалу, цкъаза вехьа кхайкалу. Нагахьа санна ослжнени ца хулаш юсе, лазар 3—5 денал дукхаг1а д1аьхлаш. Дукхаг1ча хана атта чаккхдоал из, температура Цельсе 37,5—38 градусал т1ехьалаш. Дагаькхабиза даргаш, из лазар атта д1аводар аьнна ослжнени ца хулаш дисар тешам боацаш дола.

Организм лораеш доле нюрах геттара меллу гриппо, цудухьа грипп хиначчул т1ехьаг1а х1ара доал цул хьалхаг1а хинна лазараш, кхьетта а туберкулез. Дег1 - пхьаьнашта а мерзни системана а хуло лазараш: церла клиника дарба де чолаг1а хул, ослжненеш дукхаг1а а халаг1а а хул. Грипп хала тоах цул хьалхаг1а корь, кохлюш, скарлатина, паротит (свинка) ахараш санна дола инфекционни лазараш хиначча бераша.

Нийса дуьц, лазар ца хулийташ аттаг1а да цуьна дарба дечул, яхаш. Халахета а, уж дешаш гриппана к1езига доаг1а. Грипп шерра д1а ца даржийташ то1аргара пайдана йола средствеш х1ензолцаи бокъонца гучаьнна, из дош къоастадара даьхне укх т1ехьарча шерашка белгала дика х1амаш карг1аьннадале а. Из дош къоастаде хьалаг1а дуьйиташ ши фактор я: гриппа вирус фега г1олла геттара атта унахочунгара унахц1енача сагага ийа атта хилар а, (бахача моттиге х1анз укх сахьате из ца хилийта йиш йолаш дац г1улакх) организм лорааш дола кийчча лазар текхачул т1ехьаг1а дукха духьаллоатторгу ца хилар а.

Гриппа лоадамене фо кхийтта болча хана унахой х1ара дезал болча х1ана хилаи аьнна хул. Цудухьа х1ара вокхча хиннача сага ха еза унахочоа г1улакх дара, кхоча баара, дарба дара юкъера. Декхар даь т1айожаь бовъонаш, Дагалоххлерг1а белгалдоакхар да вай; молхаш х1ара унахочоа, лазара балхаллонашкен организмагарча хьалаген хьежжа, аллха медицински болхлошта хьожаю. Цхьабакъда белгалдоакхьерга вай, лазар кхийттача эттара хьалхарча сахьаташка хьаж йоахача тхьамийй хиссате дийнакъо кхозза-диара унахочо мерий чурча нааьхьаа йахийтача гриппа духьаларча еккъана сыворотках дика пейда боалаш хилар. Лазар кхийттача йоллаг1а кхоалаг1а де дийнакъа сыворотка тешача дукхаг1а хана, пайдана хилац.

Лазара юкъьанцара белгалонаш гучаьннача хана унахо метта 1овужаве веза, тарлучох къаьсттача ц1аг1а е духьала х1ама оттаь, занавеска эллa: унахочун пхьег1а, кудтех хьекха йоалахх къаьста шийн хила деза, медицински больной ц1аг1а хьачувеха веза.

Унахо кхайкаваги 1арвинагаш дуьлеши волча хана цун бегара вирусаш фега дукха д1аух. Цудухьа ц1аг1а каст-каста фо чудетталийта деза (унахочоа хьалххаiе а йоайхa х1ама т1а а байъла); дийнахьа шозза-кхозза уйна т1а г1олла хлорни к1ира (д1айхачча хин веддарча цу цхьа-ши столош 1аг а тоесиш) кочча растворца йоаьль пихаш хьокха еза. Хлоро, хьаж д1ахкха йоржа а еш, ц1ег1ерча фецара гриппа вирус цу сахьате юв. Иштта мара гриппа вирусага лоален маьхха з1анаеш, цудухьа унахочуи мотт т1айола меттиг мала т1а1аткъаргболча ц1аг1а оттабича эттара дикаг1а да.

Лазар долча хана массаз а ахар мо, организмана къаьстта ч1оаг1а эш витаминаш. Цудухьа унахочоа дукхаг1а тела беза сок, комарех нь варени, моша морковь, кхьаьаран даьтта. Х1аьта иштта аптекера яйца витаминаш а.

ГРИПП д1а-юха даржийтар духьа к1езигаг1а аха дезе из лазар кхийтта унахой чуболча ц1аг1а е квартире. Цу хана к1езигаг1а йоре бакъахьа но дуккхача наьха собранеш, заседанеш, конференцеш, тайп - тайпара в1ашаг1кхетараш. Гриппа эпидеми къаьстта ч1оаг1о дьаьржача хана облестерча противоэпидемиологически службо сомая бе йиш я театрий, культура ц1еной, клубий, кинотеатрий болх, школера занятеш сопае аьнна.

Унахошта г1улакх деш болча наха, больницашка, поликлиникашка, амбулаторешка, берий учрежденешка (бешанашкен яслешкен) болх беча болхлоша, общественни кхача кийчбечеи бахача наха г1улакх деча учрежденейн болхлоша грипп даржаи латтача хена марлех яь (марле 4 чкъорал к1езигаг1а доацаш) батах йоаллорг1аш йоаккхаиза ергьяц.

Уж деррига г1улакхаш нийса чаккхдоахаш хилче дикка к1езигъергья грипп шерра даржара торо.

Къаьстта теркам бе безаш ба къабелча, грипп долаш бола нах. х1аьта иштта хронически лазараш долеш бараш а из лазар хьоадеш йола вирус дукхьашка лета беряш а. Цу т1ехьарча эттара пайдаенаг1а йола препарат гриппана духьалара гама - глобулин. Цхьадашта юкъе г1ола чухийтача из токсически формехьа долча хала лазаро ю хала дикка атта йоаккх. Хьалхара ше категори цамоллаш б1арг лекхаш лелаиза ергьац: нагахьа санна гриппа цорна изыметтел д1ет1аьхьежача атта чаккхдол аьнна хете а, иштта атта хила тарлу унахочоа тезара йола осложненеш а.

Дукхха шераш даьнад гриппах дуьхьа лазараща лоаттабеча къовсаме сага организм ч1оаг1аг1а лоравлара средствашц способашн лахара, уж даржарца лоаттабеча къовсаме методаш в1аштIехьъяхара леххар 1илманкошта хьаддацика латта. Цу даькъе карг1аьнна х1амаш дукха да, цхьабакъда, де дезараш кхы а дукхаг1а да. Цу г1улакха 1967 шера юкъе Ленинграда в1ашаг1ъеллар Ерригсоюзни гриппа 1илма - тохкама институт — цу г1улакха даьрх1а дунен т1а ше цаг1 мара йоаца 1илман учреждени. Мехка кхьча 1илман учрежденешка цхьана института 1илмахошка д1аболабьаб гриппацел гриппа хьисаперча лазарашта массе оаг1оахьара хьакъаш дерхара болх.

Гриппаца лоаттабеча къовсаме организма лоравлара низаш ч1оаг1дара тоьал пайдана средство я дийна гриппозни вакцинаш. Хила тарлуш дола лазар доладале бутт хьалхаг1а 10 де юкъе а долийташ кхозза уж тахача мерий чурча накъашка чукхийтача) лазараш к1езиглу.

Укх шерраьца дийна гриппозни вакцина иммунизаци еш боккхаг1а болча наха мара тийнанц. Х1анз берашта вакцина телара сецна боккхо шиний СССР унахц1ено лорарра Министерство. Тохкам бьнчул т1ехьаг1а гучаьйлнаь зулам ца доаллаш пайдане ю хилар.

Х1анз гриппа Институте лейтьеш, 1омаеш, тохкаш я массе метте гриппана профилактика яраи дарбе дараи духхе пайдана а атта кордйоаг1аргйолаш я йола средствеш.

Масала, укх т1ехьарча шерашка хьахинад, нагахьа санна сега организмана чухье къаьста шийн тайпара белок (1илмахоша интерферон аьнна ц1е тилла) хьахьлийтача нах цхьан юкъе гриппа вирусана дикка ч1оаг1а духьала лоаттулуш хилар хьехьоккаш дола баланаш 1илмахоша иштта гучаьйлаьккхад. организмана чухье интерферон хьакилар аьттув бахккхара дукккхача тайп - тайпарча средствех пайда туз йиш хилар а. Институте тохкамеш ду царех пайданег1а ираьшта. Вай доглоах, укх гарггаг1арча хана интерферона цу стимуляторех дикаг1а араш унахц1ено лораере пелигихкара шерра юкъег1оаргхилагра.

Гриппаца лоаттабеча къовсаме пайда баьгболаш средствеш хила тарлу тайп - тайпара химически препараташ а. Гриппа Институте лабораторни тохкаш бь боалаш латт цу тайпарча препараташ ахьаиннена — медантина.

Масса саг1оахьара наьъкаш лехка доладаь гриппоаьа. Доглоахаш хургда вай, укх гарггарча шерашка из, вайна ма гарра, кхераме доацаш доаца, д1а-юха дуьла лазар шерра даржарца къовсам лоаттабара пайданаг1а йола средствеш унахц1ено лоаррра учрежденешa шоай бе йохкарга.

Г. КАРПУХИН,
профессор, 1илман белха вола Ерригсоюзни гриппа 1илма - тохкаме институте директора заместитель.

ДИКА КЪАХЬЕГАШ ДОАККХ СИЙ

Грозненски Гудермесски локомотивни депо болхлошта дика дагавоаг1а П. Н. Потемкин. Дукхача шерашка болх баьб цо цу предприятешка, 1алахьмате ч1оаг1а дикахетар цунна шийн къахьегама никъ хьая а лаьца шийн къонгаш цу линех балха бихача. Къьнача машинисаькъахочоа дагадаьлазр кхоачанихилар. Цун воккхаг1волча во1ах Викторах тепловоза машинист хилар. Ши шу сог1а ха я цо беза, мухь т1абола поездаш д1а-юха кхувла. Барх1 бутт хьалха цига балха венав жоллаг1волa во1 — Геннадий а. Цо болх бу дукха ха еце а депорча болхлошта массане а сий ду цун, лоарх1. Хьинаре къахьегарца даьккхал цо из сий. Х1анз цига болх беш ва Петр Николаевича вегара з1амаг1вола во1 Леонид а. Машиниста т1оича деккхараш дикх кхоачашду цо. Дукха ца гоеш машинист хила а дерх1. Иштта шоай даь къахьегама ветерана никъ хьаллаьцаб къонгаша.

Виктори Геннадийи коммунисташ ба, х1аьта Леонид комсомолеи бакъвола общественникаа. В. И. Ленин ваь 100 шу дузача денна къахьегама сог1ат кийчдара нахте эттача вежараша лакха къахьегама толамаш даьхал укх шера. Укх шера цар кхоазь доагор 25 тонн я, х1аьта беза мухь кхухьача поездашца планал сог1а д1а-юха бихьа мухь 20 эзар тонн я.

Грозненски вагоншта технически осмотр еча пунктерча болхлошта юкъе хьалха латт слесарь-автоматчик В. Дудаев. Пункта Сийлен доска т1ара ц1аккха 1одоалаш дац цун портрет. Укх т1ехьарча ялх шера цхьаккха а моттиг нийсъеннац шийн бехках цо балха т1а брак яь, — йоах смена начальника ноч. Солипъкина. Йоккха я цун опыт, техника дика йова, цудухьа дика в1аштIехьлоал балха т1а лакха къахьегама толамаш даха. Транспорте цо болх бу 25 шу гаргга за-я. Массаза а тормозашта ремонт еш хинна из. Депо болхлоша тха къахьегама ветеран, аьлa, мара ц1и яккхац ноч. Дудаева. Шийн опыт д1алуш дукха къона болхлой хьалкхехбаьб цо. х1аьта уж балха т1а хьалха латташ а ба.

Пункта болхлошта юкъе эттара хьаллхарчарна коммунистически къахьегама ударник яхa сийлен ц1и елар цунна. Цу шера сийн лакка доатталеш хьаоаг1а из. Х1ара сменаг1а нормаш массаза а т1ехкхоачашъю. Цудухьа депо кулгалхоша дукххаза Сийлен грамоташ тийнний, къахьегама книжка т1а д1а а язлеш итташ баркалаш яьхад, ахчан премеш тийнний цунна. Х1анз В. И. Ленин ваь б1ай шу дузача дена шийн къахьегама сог1ат кийчдеш ва къахьегама ветеран ноч. Дудаев.

Г. АНОХОВ.

РУМЫНИ. Бузэу ахача городера керда шекара завод. Дийнахьк буса 3000 тонн шекара свекла чаккхйоаккх цо. Шера 60 эзар тонн шекар де йиш йолаш я предприяти.

Аджерпресс — ТАСС сурт.

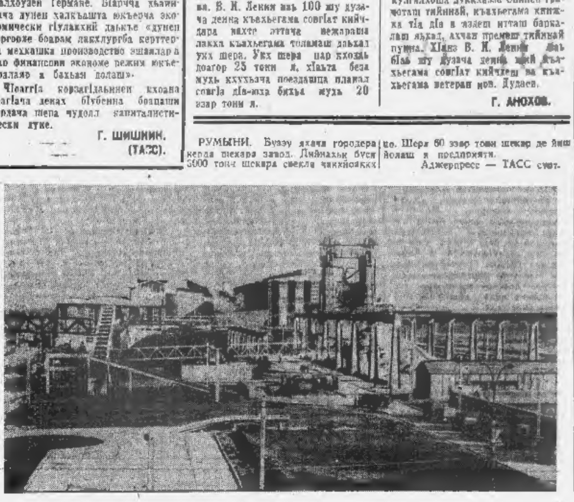

ПЛАНАЛ СОВГ1А

В. И. Ленин ваь 100 шу дузача денна сийленца накъаьхара социалистически яхье лаьна къахьегаш я Грозненски йий доаккхача завода коллектив. 1968 шера йий арахецара план 12 ди хьалха, валовни товарийн продукции арахецара план 7 ди солода план 11 ди хьалха кхоачашьяй цар. Юхедисача деношка 22,7 эзар декалитр йий арахецарга, цул сог1а 14 эзар сома реализаци ергья арахьнача продукция а.

Пятилетка кхаь шера план а бутт сог1а ха хьалха кхоачашъяй цар. Пхе шера план хьанал хьалха 1970 шера 7-ча ноябре кхоачашъяра яхье лаьна къахьегаш йолча цу завода коллективо дешгара денге лакхаг1а толамаш доах.

В. [illegible],
Грозненски йий доаккхача завода йоккхаг1вола экономист.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ

31 декабрь

18.40 — Передачай программе. 18.45 — Телекерладараш (нохчий, эрсий меттала). 19.10 — Киножурнал. 19.20 — «Венгерский набоб» яха художественни фильм. 20.35 — Передачай программа. 21.00 — Бакъдолчох даькъа фильм. 21.15 — «Кхойтта г1анд» яха телевизионни миниатюрай театр. (Праздничный выпуск). (ЦТ). 22.25 — «Ухаза, хьай ц1ег1а санна хила» Московски оперетта театре кердача шера в1ашаг1кхетар. (ЦТ). 23.30 — «Керда шу даькъала хилда шун, новкъостий! Советски халкъа доаца бакхар». (ЦТ). 24.00 — Концерт.

1 январь

12.40 — Берашта, «Белеет парус одинокий» яха художественни фильм. 13.30 — Советски кино историцера. «Сергей Эйзенштейн» яха фильм. 14.30 — Кердача шера концерт - репортаж. 15.15 — Эфире «Кьоцал». Нийсъ дика хилба. (ЦТ). 16.30 — «Советски Белоруссе 50 шу». Минскера передача (ЦТ). 17.00 — «Вайча денца» музыкальни самъердане программа кердача шера выпуск. (ЦТ). 18.00 — «Цирка масса дола х1ама деза». Советски цирка мастерий выступлени. (ЦТ). 19.00 — «Золотане Карпати кхел» яха художественни фильм. 20.20 — Киножурнал. 20.30 — Передачай программа. 20.35 — «Хаа» яха информационни программа. (ЦТ). 21.00 — Телевизионни фильм. (ЦТ). 22.00 — «Голубой огонек». Кердача шера почта. (ЦТ).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозний, Ленина улица, 11 (3-г1а этаж). Телефонаш: редактора—3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехкенча секретара—3-34-38; партийни вахарен, культуран, промышленностен отделий—3-42-30; юрта бахаме письмойн отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательстве типографи. Революцин проспект, 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05294. Заказ № 5553.